

หนังสือเรียนสังคมศึกษา

ส ๐๔๑
กฎหมายในชีวิตประจำวัน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

DCID LIBRARY

0000004081

ข 340

ม:ส

๗ 546 ๗

ข 3 (๒536)

กระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๖)

ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา

ส 041

กฎหมายในชีวิตประจำวัน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง 10,000 เล่ม

พ.ศ. 2536

ปกกระดาษราคาเล่มละ 20.00 บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

2249 ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

วันที่ 27 ก.พ. 2545

เลขทะเบียน ๗09914 ศ.3

เลขเรียกหนังสือ 340.3:654601

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) แล้วนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่าหนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 041 กฎหมายในชีวิตประจำวัน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มีเนื้อหาสาระสอดคล้อง และสามารถเข้ากับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จึงอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2536

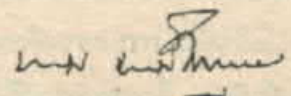
(นายอินทร์ ศรีคุณ)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาราชการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) นั้น กรมวิชาการได้พิจารณาเห็นว่า หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 041 กฎหมายในชีวิตประจำวัน ซึ่งจัดทำตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับรายวิชา ส 041 กฎหมายในชีวิตประจำวัน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนสำหรับรายวิชาดังกล่าวได้ แต่อย่างไรก็ตาม กรมวิชาการก็ได้ปรับปรุงเนื้อหาสาระต่างๆ ของหนังสือให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

(นายพนม พงษ์ไพบูลย์)

อธิบดีกรมวิชาการ

8 ธันวาคม 2536

คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

“กฎหมาย” เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งสังคมกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคล หากใครฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษ หรืออาจต้องรับผิดชอบให้ค่าเสียหายหรือต้องเสียสิทธิบางประการไป ในทางหลักวิชานิติศาสตร์ข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นกฎหมายนี้เมื่อประกาศให้มีผลบังคับใช้แล้วถือว่าประชาชนทุกคนต้องรู้กฎหมาย แต่ข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติมีประชาชนคนไทยอยู่อีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และได้กระทำการบางอย่างซึ่งกฎหมายห้าม หรือบัญญัติว่าเป็นความผิด โดยไม่รู้ว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย จึงต้องถูกลงโทษเสียผู้เสียคนหรือบางทีต้องหมดเนื้อหมดตัวไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ความไม่รู้กฎหมายยังเป็นมูลเหตุสำคัญแห่งการเอารัดเอาเปรียบกันในการทำสัญญาหรือข้อตกลงต่าง ๆ ในหมู่ประชาชนเป็นอย่างมาก อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความวุ่นวายและความไม่สงบราบรื่นของประเทศในที่สุด

โดยเหตุนี้ จึงเป็นที่น่ายินดีที่กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญของการที่จะเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไปสู่ประชาชน โดยจัดให้มีการสอนวิชากฎหมายในชีวิตประจำวันแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นเพื่อจะขจัดปัญหาต่าง ๆ อันอาจจะเกิดขึ้นจากความไม่รู้กฎหมายของประชาชนดังกล่าว ผู้เรียบเรียงจึงได้เรียบเรียงหนังสือวิชากฎหมายในชีวิตประจำวันขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความปรารถนาดีของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าวข้างต้น

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ผู้เรียบเรียงได้ปรับปรุงต้นฉบับตามที่ได้มีการแก้ไขกฎหมายใหม่ เพื่อให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

รองศาสตราจารย์ พรชัย สุนทรพันธุ์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

	หน้า
ข้อความเบื้องต้น	1
ส่วนที่ 1 หลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย	3
บทที่ 1 ประวัติความเป็นมาและความหมายของกฎหมาย	3
บทที่ 2 ที่มาของกฎหมาย	6
บทที่ 3 การจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษร	9
บทที่ 4 การใช้บังคับกฎหมาย	13
บทที่ 5 การยกเลิกกฎหมาย	17
ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไทยบางประเภท	19
บทที่ 1 กฎหมายรัฐธรรมนูญ	19
บทที่ 2 กฎหมายปกครอง	21
บทที่ 3 กฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม	24
บทที่ 4 กฎหมายอาญา	29
บทที่ 5 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	36
บทที่ 6 กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	44

ข้อความเบื้องต้น

มีคำกล่าวซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า “ที่ใดมีสังคม ที่นั่นต้องมีกฎหมาย” ทั้งนี้เพราะหากสังคมใดไม่มีกฎหมายไว้ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม ปลอ่ยให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนได้ตามอำเภอใจ ผู้ที่แข็งแรงกว่าก็จะเอาเปรียบเอาเปรียบ ช่มเหรงรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า เข้าลักษณะ “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ความยุติธรรมก็จะบังเกิดขึ้นและย่อมนำมาซึ่งความซุลมุนวุ่นวายและความไม่สงบสุขภายในสังคมอย่างไม่มีอาจหนักเสี่ยงได้ ในที่สุดสังคมนั้น ๆ ก็จะต้องล่มสลายและเสื่อมโทรมลงจนไม่อาจคงสภาพความเป็นสังคมอยู่ได้ โดยเหตุนี้ ทุกสังคมจึงต้องมีกฎหมายไว้ควบคุมความประพฤติของมวลสมาชิกในสังคมให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบ สันติสุข เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคมนั้น ๆ

การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน ไม่มีใครจะปฏิเสธได้ว่าตนเองไม่มีความเกี่ยวพันในทางกฎหมายกับบุคคลอื่น หรือกับสังคม ทั้งนี้เพราะกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน เริ่มตั้งแต่คลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก ก็เริ่มมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด แม้จนกระทั่งถึงแก่ความตายไปแล้ว กฎหมายก็ยังมิบทบาทในการจัดแบ่งทรัพย์สินมรดกให้ตกทอดไปยังทายาทอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีสุภาษิตกฎหมายว่า “ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว” ซึ่งหมายความว่าบุคคลที่ละเมิดกฎหมายจะอ้างความไม่รู้กฎหมายมาเป็นข้อแก้ตัวเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากความรับผิดชอบไม่ได้ โดยเหตุนี้จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนควรมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไว้บ้างตามสมควร เพราะความรู้เกี่ยวกับกฎหมายจะช่วยให้เราารู้เท่าทันคน เพื่อมิให้ต้องเสียเปรียบคนอื่น รู้จักประพฤติตนใน

แต่ละสภาพการณ์อย่างถูกต้องชอบธรรม ช่วยเสริมสร้างจิตใจและสามัญสำนึกให้มีความยุติธรรม คุณประโยชน์ดังกล่าว นอกจากจะก่อให้เกิดผลดีแก่ตัวของนักศึกษา กฎหมายเองเป็นการส่วนตัวแล้ว ยังมีผลทำให้มวลสมาชิกในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อันจักนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง และสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นอีกด้วย

วิชา “กฎหมายในชีวิตประจำวัน” มุ่งประสงค์ให้นักเรียนได้มีความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายไทย จึงได้แยกอธิบายออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปของกฎหมาย จะได้อธิบายให้ทราบว่ประวัติความเป็นมาและความหมายของกฎหมายมีอยู่อย่างไร มีที่มาอย่างไร มีวิธีการจัดทำขึ้นอย่างไร จะบังคับใช้ และยกเลิกกฎหมายได้อย่างไร

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไทยบางประเภท ในส่วนนี้จะได้อธิบายเนื้อหาสาระสำคัญของกฎหมายไทยบางประเภทที่ควรทราบ เพราะเป็นกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก และเป็นกฎหมายหลักซึ่งใช้อยู่ในประเทศไทย เรา คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม กฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยจะได้แยกอธิบายกฎหมายแต่ละลักษณะเรียงตามลำดับไป.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์)

พระองค์เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติ ณ วันพุธที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2417 ทรงศึกษากฎหมายในสำนักโครตต์เชิซ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ สำเร็จปริญญาตรี ทรงเป็นผู้เริ่มจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้น และเป็นผู้สอนวิชากฎหมายมาแต่ต้น เพื่อคัดเลือกผู้ที่สอบได้เข้าเป็นผู้พิพากษาในศาลสถิตยุติธรรม และทรงเป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและจัดระเบียบการศาลสถิตยุติธรรมของประเทศจากระบบเก่ามาสู่ระบบใหม่ พระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2463 เนื่องจากพระราชกรณียกิจที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญมาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของกระบวนการยุติธรรม โดยแท้จริง นักกฎหมายทั้งมวลจึงพร้อมกันถวายพระสมัญญานามกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ว่า "พระบิดาแห่งกฎหมายไทย"

ส่วนที่ 1

หลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย

บทที่ 1

ประวัติความเป็นมา และความหมายของกฎหมาย

ประวัติความเป็นมาของกฎหมาย

มนุษย์ถูกความจำเป็นทางธรรมชาติบังคับให้ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า เพราะธรรมชาติให้ความสามารถในการแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตแก่มนุษย์แต่ละคนไว้อย่างมีขีดจำกัด มนุษย์จึงไม่อาจแยกไปอยู่ตามลำพังตัวคนเดียวได้ ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนแห่งสังคม เพื่อพึ่งพาอาศัยกันในการแลกเปลี่ยนปัจจัยในการดำรงชีวิต เพื่อร่วมมือกันต่อสู้และแก้ปัญหาภัยธรรมชาติหรือภัยอันตรายจากสิ่งอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดแห่งชาติพันธุ์ของมนุษย์นั่นเอง

กำเนิดของกฎหมายเริ่มจากหลักธรรมชาติ คือ ความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุขในชุมชนของมนุษย์ ความมีเหตุผลของมนุษย์สอนให้มนุษย์รู้ว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปย่อมก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งขึ้น ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ในฐานะส่วนรวมจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาบังคับและคอยควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมให้อยู่ในกรอบ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและดีงาม กับเป็นการรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สุขและสวัสดิภาพของชุมชนส่วนรวมด้วย

กฎเกณฑ์หรือระเบียบของสังคมนี้อาจเป็นสิ่งที่มิใช่กฎหมาย เช่น หลักศาสนาต่าง ๆ ศีลธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี และความยุติธรรม เป็นต้น ส่วนกฎเกณฑ์ซึ่งบัญญัติขึ้นเป็นตัวบทกฎหมาย มีลายลักษณ์อักษรเป็นหลักฐานชัดเจน และมีสภาพบังคับที่ดี หรือในบางประเทศที่ยอมรับเอาขนบธรรมเนียมประเพณี และคำพิพากษาของศาลให้มีผลบังคับ

เป็นกฎหมายก็ดี เหล่านี้เป็นกฎเกณฑ์หรือระเบียบของสังคมที่ถือว่าเป็นกฎหมาย

การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในระยะเริ่มแรก เป็นการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นหน่วยสังคมหน่วยแรกและเล็กที่สุดของมนุษย์ หัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ออกคำสั่งหรือตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวประพฤติปฏิบัติตาม หากใครฝ่าฝืนประพฤติดนให้เป็นที่ยเสียหายแก่บุคคลอื่น ก็อาจถูกดำเนินคดีเตียนและอาจถูกลงโทษจากหัวหน้าครอบครัวได้

ในระยะต่อมาเมื่อจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น การรวมตัวเป็นหมู่คณะก็ขยายชุมชนใหญ่ออกไป โดยรวมหลาย ๆ ครอบครัวเป็นหมู่บ้านชนเผ่าต่าง ๆ รวมชุมชนหลายหมู่บ้านขึ้นเป็นเมือง และขยายเติบโตขึ้นจนเป็นรัฐหรือประเทศต่าง ๆ เช่นในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของมนุษย์ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ง่าย ๆ ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวเดียวกันกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกคนละครอบครัว คนละหมู่บ้าน ต่างบ้านต่างเมืองกันออกไป และกลายเป็นความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ซึ่งยุ่งยากสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อบังคับความประพฤติของมนุษย์ในการติดต่อสัมพันธ์กันก็วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากเดิมซึ่งเป็นเพียงคำสั่งของหัวหน้าครอบครัว กลายเป็นคำสั่งของหัวหน้าเผ่า และพัฒนาต่อมาเป็นกฎระเบียบ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงตราออกมาใช้บังคับแก่อาณาประชาราษฎรในแผ่นดินของพระองค์ จนกระทั่งใน

ยุคสมัยปัจจุบัน คือ คำสั่งหรือข้อบังคับซึ่งออกโดย
รัฐาธิปัตย์ ซึ่งอาจเป็นองค์การหรือใครก็ได้ที่เป็นผู้ใช้
อำนาจสูงสุดของรัฐ เช่น พระราชบัญญัติ หรือ
รัฐบัญญัติที่ออกโดยรัฐสภา หรือ คำสั่งของคณะปฏิวัติ
หรือคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน คำสั่งหรือข้อ
บังคับที่ออกโดยรัฐาธิปัตย์นี้เองที่เราเรียกกันว่า
“กฎหมาย” ซึ่งโดยปกติสถาบันผู้ทำหน้าที่ออก
กฎหมายในปัจจุบันนี้ คือ รัฐสภา ผู้ทำหน้าที่นิติบัญญัติ

ความหมายของกฎหมาย

ความหมายของคำว่า “กฎหมาย” ได้มีนัก
ปราชญ์ทางกฎหมายหลายท่านได้ให้คำจำกัดความ
หรือนิยามความหมายเอาไว้มากมาย แต่สาระสำคัญ
ก็คงมีอยู่อย่างเดียวกัน ซึ่งพอสรุปนิยามของคำว่า
“กฎหมาย” ได้ว่า กฎหมาย คือ คำสั่งหรือข้อบังคับ
ซึ่งรัฐหรือประเทศใช้บังคับความประพฤติของพลเมือง
หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามย่อมมีความผิดและถูก
ลงโทษ

ลักษณะของกฎหมาย

เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่า “กฎหมาย” แล้ว
ขั้นต่อไปคือการพิจารณาลักษณะทั่ว ๆ ไปของ
กฎหมายว่ามีอยู่ประการใด เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ใน
การวินิจฉัยว่าสิ่งใดเป็นกฎหมายหรือไม่

1. คำสั่งหรือข้อบังคับของรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมาย
ต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. กฎหมายต้องมาจากรัฐาธิปัตย์ รัฐรา
ธิปัตย์หมายถึงอำนาจสูงสุดของประเทศซึ่งเป็นเอกราช
เพราะประเทศที่เป็นเอกราชเท่านั้นจึงจะมีอำนาจเต็ม
ที่ในการออกกฎหมายให้พลเมืองของตนปฏิบัติตาม
คำสั่งหรือข้อบังคับซึ่งจะถือว่าเป็นกฎหมายจึงต้องเป็น
บทบัญญัติของผู้มีอำนาจสิทธิขาดสูงสุดของประเทศ
ที่ออกมาใช้บังคับความประพฤติของพลเมือง มิใช่
คำสั่งหรือข้อบังคับของบุคคลหรือคณะบุคคล เช่น
ข้อบังคับของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนที่ใช้บังคับแก่ผู้ถือ

หุ้น ระเบียบข้อบังคับของสมาคมหรือมูลนิธิที่ใช้บังคับ
แก่สมาชิกเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นกฎหมาย

2. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้โดย
ทั่วไป กล่าวคือ บทบัญญัติแห่งกฎหมายทั้งหลายจะ
ต้องให้บังคับได้ทุกสถานที่ และแก่บุคคลทั่วไปโดย
เสมอภาค ไม่ระบุเฉพาะเจาะจงว่าเพื่อบังคับหรือเพื่อ
ประโยชน์แก่บุคคลหนึ่ง เช่น ไม่ใช่เป็นการบัญญัติว่า
ห้ามมิให้นาย ก เข้ามาในบริเวณโรงเรียนรัฐบาล
แห่งหนึ่งเป็นอันขาด เช่นนี้มีไว้เป็นกฎหมาย กฎหมาย
บางอย่างอาจมีลักษณะและวัตถุประสงค์ให้สิทธิหรือ
กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบแก่บุคคลบางประเภท
แต่ก็ยังคงมีลักษณะเป็นการใช้บังคับทั่วไป เพราะคน
ทั่ว ๆ ไปที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้นยังจะต้อง
ปฏิบัติตามอยู่เสมอ เช่น พ.ร.บ. สงเคราะห์อาชีพแก่คน
ไทย พ.ศ. 2499 แม้จะมีวัตถุประสงค์ให้ประโยชน์
แก่คนไทยในการประกอบอาชีพ แต่ก็ยังมีผลใช้บังคับ
แก่คนต่างด้าวในการประกอบอาชีพ หรือดำเนินธุรกิจ
ในประเทศไทยด้วย

3. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ได้
เสมอไป เมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมายเรื่องใดแล้ว
กฎหมายนั้นจะมีผลใช้บังคับได้ตลอดไปจนกว่าจะได้
มีประกาศยกเลิก แม้กฎหมายนั้นจะล้าสมัย หรือไม่
เป็นธรรมในความรู้สึกนึกคิดของคนปัจจุบัน หรือไม่
ว่ากฎหมายนั้นจะมีได้ใช้เป็นเวลานาน เพราะไม่มี
กรณีข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้นเกิดขึ้นก็
ตาม ก็ต้องถือว่ากฎหมายนั้นยังคงใช้บังคับอยู่ กฎหมาย
จะสิ้นผลบังคับใช้ต่อเมื่อได้ยกเลิกไปเท่านั้น

4. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ต้อง
ปฏิบัติตาม กฎหมายต่าง ๆ เมื่อมีการประกาศใช้
บังคับแล้ว ประชาชนพลเมืองต้องปฏิบัติตาม แม้
ประชาชนจะไม่เห็นชอบด้วย เพราะไม่พอใจหรือเพราะ
ขัดกับผลประโยชน์ของตนเพียงใดก็ตาม กฎหมาย
อาจจะบัญญัติเป็นเรื่องให้กระทำการ เช่น การเสีย
ภาษีอากร การเข้ารับราชการทหาร หรือบัญญัติเป็น
เรื่องละเว้นกระทำการ เช่น ไม่ประทุษร้ายต่อร่างกาย

หรือทรัพย์สินของผู้อื่น หากผู้ใดฝ่าฝืนก็มีความผิด และได้รับโทษก็ได้ ซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติตามโดยกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติ

5. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ ลักษณะสุดท้ายของกฎหมายก็คือต้องมีสภาพบังคับ (Sanction) ซึ่งได้แก่การที่รัฐมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายต้องรับโทษตามที่กำหนดไว้ เช่น ในทาง

อาญามีโทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ในทางแพ่งมีสภาพบังคับโดยกำหนดให้ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน ให้นายหรือองค์การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น เป็นต้น ถ้ากฎหมายบัญญัติแต่ว่าการกระทำใดเป็นความผิดแต่ไม่ได้บัญญัติโทษไว้ด้วย กฎหมายนั้นก็เท่ากับเป็นอันไร้ผล

บทที่ 2

ที่มาของกฎหมาย

1. ที่มาของกฎหมายในทางประวัติศาสตร์ เป็นการกล่าวถึงประวัติหรือมูลเหตุที่ทำให้มีการตรากฎหมายขึ้น มีดังนี้คือ

1.1 ผู้มีอำนาจสูงสุดในหมู่คณะหรือรัฐได้บัญญัติขึ้น ผู้ที่เป็นหัวหน้าในหมู่คณะหรือรัฐ มีอำนาจในอันที่จะออกข้อบังคับออกมาใช้บังคับความประพฤติของประชาชนในหมู่คณะ หรือในรัฐของตน ทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข ข้อบังคับของหัวหน้าหมู่คณะหรือของรัฐนี้เอง เป็นที่มาของกฎหมายอย่างหนึ่ง

1.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นระเบียบแบบแผนที่ประชาชนยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นข้อบังคับความประพฤติของประชาชนเหมือนเช่นกฎหมาย ปัจจุบันนี้บางประเทศก็ยังถือว่าขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นกฎหมายอย่างหนึ่ง

1.3 หลักศาสนา เป็นคำสั่งสอนให้ทุกคนกระทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ศาสนาทุกศาสนาต่างก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข แม้ศาสนาจะเป็นเครื่องเหนี่ยวนำจิตใจมิให้บุคคลทำความชั่วก็ตาม แต่ก็ยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ ไม่มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน จึงต้องนำมาบัญญัติให้เป็นกฎหมายเพื่อใช้บังคับความประพฤติและลงโทษผู้ที่กระทำความผิด หลักศาสนาจึงเป็นที่มาของกฎหมายประการหนึ่ง

1.4 ความยุติธรรม ความยุติธรรมเป็นป่อเกิดและที่มาของกฎหมายอย่างหนึ่ง เพราะการที่รัฐออกกฎหมายมาใช้บังคับความประพฤติของพลเมืองก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม การบัญญัติกฎหมายจึงจำเป็นต้องยึดหลักความยุติธรรมไว้เสมอ

1.5 ความคิดเห็นของนักปราชญ์กฎหมาย การที่นักปราชญ์กฎหมายแสดงความคิดเห็นหรือคำอธิบายเพื่อเป็นแนวทางในการตีความ หรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อความเหมาะสมและความเจริญของบ้านเมือง เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ร่างกฎหมายจะต้องคำนึงถึง หรือนำมาพิจารณาดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงให้เป็นไปตามความเห็นดังกล่าว จึงถือว่าความคิดเห็นของนักปราชญ์กฎหมายเป็นที่มาของกฎหมายอย่างหนึ่ง

1.6 คำพิพากษาของศาล ศาลเป็นผู้ที่พิจารณาพิพากษาคดีความตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ ศาลไม่ได้เป็นผู้บัญญัติกฎหมายเอง แต่เป็นผู้อธิบายและใช้บทกฎหมายนั้น ๆ เมื่อศาลได้อธิบายโดยพิพากษาคดีไว้เป็นประการใดแล้วการวินิจฉัยคดีหลัง ๆ ก็มักจะถือเอาหลักเหตุแห่งคำพิพากษานั้นเป็นบรรทัดฐานต่อไป ต่อมาก็ได้นำมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย เว้นแต่ในบางประเทศที่ถือว่า คำพิพากษาของศาลที่พิพากษาวางหลักกฎหมายไว้ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็ถือว่าหลักกฎหมายเช่นนั้นเป็นกฎหมายด้วย

สำหรับในประเทศไทย เมื่อศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดได้มีคำพิพากษาคดีเป็นอย่างไรแล้ว ศาลอุทธรณ์และศาลชั้นต้นมักจะถือเป็นแนวทางปฏิบัติตาม ทั้งนี้ไม่ถือเป็นการบังคับ เป็นแต่เพียงมารยาทและความเคารพต่อความรู้ของศาลสูง ยิ่งกว่านั้นเมื่อศาลสูงพิพากษาไว้เป็นอย่างไรแล้ว หากศาลล่างไม่ปฏิบัติตาม เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลสูง ศาลสูงอาจกลับคำพิพากษาของศาลล่างก็ได้ โดยศาลสูงจะดำเนินตามคำพิพากษาบรรทัดฐานไว้แล้ว ดังนั้นแม้คำพิพากษาของศาลสูงจะไม่ใช้กฎหมาย แต่ก็ได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับกฎหมายอย่างหนึ่ง

พระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ทำการรัฐสภาเดิม

รัฐสภาใหม่

2. ที่มาของกฎหมายที่ศาลจะนำมาใช้ปรับ กับกรณีที่เกิดขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งกฎหมาย ที่ใช้บังคับอยู่เราจะพบได้ ณ ที่ใดนั้น มีที่มา 2 ประการคือ

2.1 กฎหมายจารีตประเพณี จารีตประเพณี หมายถึงระเบียบแบบแผนที่มนุษย์ยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนคนทั่วไปรู้สึกเสมือนว่าเป็นข้อบังคับในกฎหมายทั้ง ๆ ที่มิได้มีการตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จารีตประเพณี จึงเป็นสิ่งที่เกิดก่อนกฎหมาย ซึ่งชนรุ่นแรกถือปฏิบัติกันมาอย่างไร ชนรุ่นหลังก็ปฏิบัติตามตลอดมา

แม้จารีตประเพณีจะมีความสำคัญเช่นเดียวกับกฎหมาย แต่จารีตประเพณีก็มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน จารีตประเพณีที่จะนำมาใช้บังคับความประพฤติของพลเมืองได้นั้น จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

1. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่ปฏิบัติกันมาช้านาน
 2. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่มีเหตุผลสมควรและเป็นธรรม
 3. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่บุคคลในท้องถิ่นถือปฏิบัติกันอย่างเปิดเผย สม่ำเสมอ และแน่นอน
 4. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่บุคคลในท้องถิ่นถือปฏิบัติกันทั่วไป
 5. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
- เมื่อจารีตประเพณีได้มีการยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยสม่ำเสมอ บางครั้งมีการเปลี่ยนแปลง

ไปบ้างตามความเหมาะสมของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จนกลายมาเป็นหลักที่ใช้บังคับความประพฤติของประชาชนภายในรัฐ เช่นเดียวกับกฎหมาย กฎหมายจารีตประเพณีจึงเป็นกฎหมายที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นกฎหมายที่ราษฎรรู้สึกกันทั่วไปว่าเป็นกฎหมาย และรัฐใช้ข้อบังคับจารีตประเพณีเช่นว่านี้เสมือนกฎหมาย ตัวอย่างเช่น การชกมวยบนเวที ถ้านักมวยชกถูกต้องตามกติกา แม้จะทำให้คู่ต่อสู้ฝ่ายหนึ่งบาดเจ็บ หรือถึงแก่ความตายก็ไม่มีใครรู้สึกว่ามีผู้ชกมีความผิดฐานทำร้ายร่างกายหรือฆ่าคนตาย นอกจากนี้นายแพทย์ผู้รักษาพยาบาลคนไข้ ทำการตัดแขนตัดขาคนไข้ด้วยความยินยอมของคนไข้ ก็ไม่มีใครรู้สึกว่าแพทย์ทำผิดฐานทำร้ายร่างกายจนรับอันตรายสาหัส และก็ไม่มีใครปรากฏว่าได้มีการฟ้องร้องนักมวยหรือแพทย์ดังกล่าว ซึ่งความจริงไม่มีกฎหมายใดอนุญาตให้นักมวยหรือนายแพทย์ทำได้ ที่การกระทำเช่นนี้ไม่มีความผิดก็เพราะมีกฎหมายจารีตประเพณีอนุญาตให้ทำได้นั่นเอง

2.2 กฎหมายลายลักษณ์อักษร กฎหมายลายลักษณ์อักษร คือกฎหมายที่รัฐได้ตราขึ้นไว้เป็นข้อบังคับความประพฤติของบุคคลภายในรัฐ และประกาศให้ราษฎรทราบ สำหรับประเทศไทยประกาศให้ราษฎรทราบในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเป็นหนังสือที่ประกาศโฆษณากฎหมายของประเทศ และเรื่องราวต่าง ๆ ของทางราชการ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติต่าง ๆ พระราชกฤษฎีกาต่าง ๆ หรือกฎกระทรวง เป็นต้น

บทที่ 3

การจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องที่มาของกฎหมายว่า ที่มาของกฎหมายซึ่งศาลจะนำมาบังคับใช้กับคดีที่เกิดขึ้น มี 2 ประการ คือ จารีตประเพณี และกฎหมายลายลักษณ์อักษร จารีตประเพณีที่จะนำมาใช้บังคับความประพฤติของพลเมืองเสมือนว่าเป็นกฎหมายประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ หลายประการดังได้อธิบายมาแล้ว ในบทนี้จะได้กล่าวถึงกฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะในชีวิตประจำวันของเราปัจจุบันนี้ กฎหมายต่าง ๆ ที่เราใช้อยู่ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ประเภทของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

เพื่อความสะดวกแก่การศึกษาในเรื่องการจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษร และเพื่อง่ายแก่การทำ ความเข้าใจ จึงควรแบ่งแยกกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับในประเทศไทยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. พระราชบัญญัติ
2. พระราชกำหนด
3. พระราชกฤษฎีกา
4. กฎกระทรวง

2. กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับเฉพาะท้องถิ่น เป็นกฎหมายที่ออกมาโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่ง มีผลใช้บังคับเฉพาะแก่ผู้ที่อยู่ในเขตท้องที่ที่ประกาศใช้กฎหมายนั้น กฎหมายประเภทนี้ ได้แก่

1. ข้อบัญญัติจังหวัด
2. เทศบัญญัติ
3. ข้อบังคับสุขาภิบาล
4. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

5. ข้อบัญญัติเมืองพัทยา

1. กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป มีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะและวิธีการในการจัดทำ ดังนี้

1.1 พระราชบัญญัติ คือ กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2534) มีบทบัญญัติให้อำนาจเฉพาะคณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้นเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติ และถ้าหากเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

การเสนอร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอและลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภา เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเสร็จแล้ว ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วก็ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

1.2 พระราชกำหนด คือ กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี การที่จะออกพระราชกำหนดได้นั้น จะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือมีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยว

ด้วยภาษีอากรหรือเงินตรา คณะรัฐมนตรีมีอำนาจเสนอร่างพระราชกำหนดโดยนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นกฎหมายไปพลางก่อน แต่ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไป ให้คณะรัฐมนตรีนำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อรัฐสภาเพื่อขออนุมัติ ถ้ารัฐสภาอนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ต่อไป แต่ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นก็ป็นอันตกไป แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงกิจการที่ได้กระทำไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

1.3 พระราชกฤษฎีกา คือกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี และโดยไม่ต้องรับคำแนะนำและยินยอมจากรัฐสภา พระราชกฤษฎีกาจึงเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญน้อยกว่าพระราชบัญญัติและพระราชกำหนด เพราะไม่ต้องผ่านการอนุมัติของรัฐสภา พระราชกฤษฎีกามี 2 ประเภท

ก. พระราชกฤษฎีกาที่ออกโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย คือมีกฎหมายอื่น เช่นกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ หรือพระราชกำหนดให้

อำนาจฝ่ายบริหาร คือ คณะรัฐมนตรีไปออกพระราชกฤษฎีกากำหนดรายละเอียดเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ๆ แล้วแต่กรณี

ข. พระราชกฤษฎีกาที่มีได้ออกตามข้อ ก. แต่ฝ่ายบริหารอาจออกได้โดยไม่ต้องขัดแย้งต่อกฎหมาย พระราชกฤษฎีกาประเภทนี้เป็นการกระทำของฝ่ายบริหารในกรณีสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับรัฐสภาหรือรัฐบาล แต่จะต้องไม่มีข้อความขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดใด ๆ เช่น พระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภา พระราชกฤษฎีกาเบี่ยงประชุมของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ เป็นต้น

1.4 กฎกระทรวง คือ กฎหมายที่รัฐมนตรีของแต่ละกระทรวงเป็นผู้ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดฉบับใดฉบับหนึ่ง เพื่อวางระเบียบปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวงเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

ตารางเปรียบเทียบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไปทั้ง 4 ประเภท

	ผู้เสนอ	ผู้พิจารณา	ผู้ตรา	มีผลบังคับ
พระราชบัญญัติ	คณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	รัฐสภา	พระมหากษัตริย์	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
พระราชกำหนด	รัฐมนตรีผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง	คณะรัฐมนตรี	พระมหากษัตริย์	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
พระราชกฤษฎีกา	รัฐมนตรีผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง	คณะรัฐมนตรี	พระมหากษัตริย์	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
กฎกระทรวง	รัฐมนตรีผู้มีหน้าที่รักษาการตามพระราชบัญญัติ	คณะรัฐมนตรี	รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2. กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับเฉพาะท้องถิ่น มีลักษณะและวิธีการจัดทำดังนี้

2.1 **ข้อบัญญัติจังหวัด** คือกฎหมายที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตราขึ้นเพื่อให้บังคับในเขตจังหวัด นอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล การออกข้อบัญญัติจังหวัดจะต้องมีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัดหรือกฎหมายอื่นให้อำนาจไว้ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือสมาชิกสภาจังหวัดเป็นผู้เสนอร่างข้อบัญญัติจังหวัดให้สภาจังหวัดพิจารณา เมื่อสภาจังหวัดพิจารณาและมีมติเห็นชอบด้วยร่างข้อบัญญัติจังหวัดนั้นแล้ว ให้นำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อลงนามอนุมัติ แต่ในบางกรณีผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องอนุมัติด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย

เมื่อได้ประกาศข้อบัญญัติจังหวัดไว้โดยเปิดเผยที่ศาลากลางจังหวัดสืบหน้าวันแล้ว ก็ให้บังคับเป็นกฎหมายได้ เว้นแต่กรณีฉุกเฉินและมีข้อความระบุไว้ในข้อบัญญัติจังหวัดว่าให้ใช้บังคับทันที ก็ให้ใช้บังคับในวันถัดจากวันประกาศนั้น ทั้งนี้ นอกจากจะได้มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

2.2 **เทศบัญญัติ** คือกฎหมายที่เทศบาลตราขึ้นให้บังคับในเขตเทศบาลของตน การตราเทศบัญญัติจะต้องมีพระราชบัญญัติเทศบาลหรือกฎหมายอื่นให้อำนาจไว้ คณะเทศมนตรีหรือสมาชิกสภาเทศบาลเป็นผู้เสนอร่างเทศบัญญัติให้สภาเทศบาลพิจารณา เมื่อสภาเทศบาลพิจารณาและมีมติเห็นชอบด้วยแล้ว นายกเทศมนตรีจะนำร่างเทศบัญญัติเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อลงนามอนุมัติ แต่ในบางกรณีผู้ว่าราชการจังหวัดจะอนุมัติเทศบัญญัติได้ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย

เมื่อได้ประกาศเทศบัญญัติไว้โดยเปิดเผยที่สำนักงานเทศบาลเจ็ดวันแล้ว ก็ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ เว้นแต่ในกรณีฉุกเฉิน และมีข้อความในเทศบัญญัติระบุไว้ให้ใช้บังคับได้ทันที ก็ให้ใช้บังคับได้

ทันทีในวันที่ประกาศนั้น หรือในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดวิธีประกาศเป็นอย่างอื่น เช่น ในกรณีสำคัญ ๆ อาจให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้น

2.3 **ข้อบังคับสุขาภิบาล** คือกฎหมายที่สุขาภิบาลตราขึ้นเพื่อให้บังคับในเขตสุขาภิบาล ตามที่พระราชบัญญัติสุขาภิบาลหรือกฎหมายอื่นให้อำนาจกรรมการสุขาภิบาลผู้ใดคนหนึ่งเป็นผู้มีอำนาจเสนอร่างข้อบังคับสุขาภิบาลให้คณะกรรมการสุขาภิบาลพิจารณา เมื่อคณะกรรมการสุขาภิบาลพิจารณาและมีมติเห็นชอบด้วยข้อบังคับนั้นแล้ว ให้ประธานกรรมการสุขาภิบาลนำร่างนั้นเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อลงนามอนุมัติ

เมื่อได้ประกาศข้อบังคับสุขาภิบาลไว้โดยเปิดเผย ที่ทำการสุขาภิบาลครบเจ็ดวันแล้ว ก็ให้บังคับเป็นกฎหมายได้ เว้นแต่ในกรณีฉุกเฉินและมีข้อความระบุไว้ในข้อบังคับสุขาภิบาลว่าให้ใช้บังคับได้ทันที ก็ให้ใช้บังคับในวันที่ประกาศข้อบังคับสุขาภิบาลนั้น ทั้งนี้ นอกจากจะมีกฎหมายกำหนดวิธีประกาศไว้เป็นอย่างอื่น

2.4 **ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร** คือกฎหมายที่กรุงเทพมหานครตราขึ้นเพื่อให้บังคับในเขตกรุงเทพมหานครตามที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร หรือกฎหมายอื่นให้อำนาจไว้ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือสมาชิกสภากรุงเทพมหานครเป็นผู้เสนอร่างข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครให้สภากรุงเทพมหานครพิจารณา เมื่อสภากรุงเทพมหานครพิจารณา และมีมติเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ประธานสภากรุงเทพมหานครนำร่างนั้นเสนอต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเพื่อลงนามอนุมัติ

เมื่อได้ประกาศข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ในราชกิจจานุเบกษา และกรุงเทพกิจจานุเบกษาแล้ว ก็ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

2.5 **ข้อบัญญัติเมืองพัทยา** คือกฎหมายที่เมืองพัทยาทราขึ้นเพื่อให้บังคับในเขตเมืองพัทยาตามที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา

หรือกฎหมายอื่นให้อำนาจไว้ ปลัดเมืองพัทยาแต่เพียงผู้เดียว เป็นผู้เสนอร่างข้อบัญญัติเมืองพัทยาให้สภาเมืองพัทยาพิจารณา เมื่อสภาเมืองพัทยาพิจารณาและมีมติเห็นชอบด้วยแล้วให้ปลัดเมืองพัทยานำร่างนั้นเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณา เมื่อผู้ว่า

ราชการจังหวัดเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ปลัดเมืองพัทยานำเสนอนายกเมืองพัทยาเพื่อลงนามอนุมัติ

ข้อบัญญัติเมืองพัทยานั้น ใช้บังคับได้เมื่อได้ประกาศไว้โดยเปิดเผยที่ศาลาว่าการเมืองพัทยาแล้วสามวัน

ตารางเปรียบเทียบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับเฉพาะท้องถิ่นทั้ง 4 ประเภท

	ผู้เสนอ	ผู้พิจารณา	ผู้อนุมัติ	มีผลบังคับ
ข้อบัญญัติจังหวัด	ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ สมาชิกสภาจังหวัด	สภาจังหวัด	ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	เมื่อประกาศโดยเปิดเผย ศาลากลางจังหวัดครบ 15 วันแล้ว ยกเว้นในกรณีฉุกเฉินใช้บังคับได้ทันทีในวันประกาศ
เทศบัญญัติ	คณะเทศมนตรี หรือ สมาชิกสภาเทศบาล	สภาเทศบาล	ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	เมื่อประกาศโดยเปิดเผย สำนักงานเทศบาลครบ 7 วันแล้ว ยกเว้นในกรณีฉุกเฉินใช้บังคับได้ทันทีในวันประกาศ
ข้อบังคับสุขาภิบาล	กรรมการสุขาภิบาล	คณะกรรมการสุขาภิบาล	ผู้ว่าราชการจังหวัด	เมื่อประกาศโดยเปิดเผย ที่ทำการสุขาภิบาลครบ 7 วันแล้ว ยกเว้นกรณีฉุกเฉินใช้บังคับได้ทันทีในวันประกาศ
ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร	สภากรุงเทพมหานคร	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา และกรุงเทพมหานครกิจจานุเบกษา
ข้อบัญญัติเมืองพัทยา	ปลัดเมืองพัทยา	สภาเมืองพัทยา	นายกเมืองพัทยา	เมื่อได้ประกาศไว้โดยเปิดเผยที่ศาลาว่าการเมืองพัทยาแล้ว 3 วัน

บทที่ 4

การใช้บังคับกฎหมาย

กฎหมายเป็นกฎหรือข้อบังคับความประพฤติของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบ บทบังคับหรือบทลงโทษแก่ผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายมีตามลำดับขั้นของความร้ายแรงแห่งความผิดที่ได้กระทำลง แต่การจะถือว่าบุคคลใดกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอื่นจะต้องได้รับโทษนั้น ก็ควรที่จะมีการประกาศให้สมาชิกในชุมชนทราบว่า การกระทำการอย่างใดเป็นความผิด มีโทษอย่างไร และต้องได้มีการประกาศใช้กฎหมายหรือกฎข้อบังคับนั้นแล้ว เพราะการจะลงโทษบุคคลใดโดยยังไม่มีกฎหมายหรือกฎข้อบังคับไว้ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่สังคม ซึ่งหลักเกณฑ์ข้อนี้ก่อให้เกิดหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายก็ย่อมไม่มีโทษ” กล่าวคือเมื่อยังไม่มีกฎหมายกำหนดว่าการกระทำอย่างใดเป็นความผิดและจะได้รับโทษอย่างไรแล้ว จะถือว่าผู้กระทำการเช่นนั้นเป็นผู้กระทำความผิดอันจะต้องได้รับโทษนั้นหาได้ไม่ ซึ่งหลักการข้อนี้รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ก็ได้บัญญัติรับรองไว้ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” นอกจากนั้นประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายในลำดับรองลงมาก็ได้บัญญัติรับรองหลักข้อนี้ไว้ในมาตรา 2 ว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

ปัญหาเรื่องการใช้กฎหมายนี้ มีหลักเกณฑ์ที่จะต้องพิจารณา 4 ประการ คือ

1. ผู้ใช้กฎหมาย
2. วันเริ่มใช้กฎหมาย
3. สถานที่ใช้กฎหมาย
4. บุคคลที่กฎหมายใช้บังคับ

1. ผู้ใช้กฎหมาย

เนื่องจากกฎหมายมีลักษณะที่ใช้บังคับได้ทั่วไป ดังนั้นเมื่อบุคคลใดมีเหตุอันจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกฎหมายก็ย่อมจะต้องเป็นผู้ใช้กฎหมายนั้น มีผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายหลายระดับ คือ

1.1 ศาลยุติธรรม ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่นำมาสู่ศาลทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา เมื่อศาลได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การของคู่ความและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่คู่ความนำมาแสดงต่อศาลแล้ว ศาลจะต้องพยายามหากฎหมายมาใช้บังคับแก่คดีนั้นให้ได้เสมอ ศาลจะยกฟ้องโดยอ้างว่าไม่มีกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ปรับคดีใด ๆ ไม่ได้ ศาลยุติธรรมจึงเป็นผู้ใช้กฎหมายที่สำคัญยิ่ง

1.2 เจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และเจ้าพนักงานอื่นที่ต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติราชการ เจ้าพนักงานเหล่านี้จำเป็นต้องใช้กฎหมายมาใช้บังคับแก่กิจการในหน้าที่ของตนอยู่เป็นประจำ เช่น พนักงานสอบสวนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยสืบสวนสอบสวน เจ้าพนักงานสรรพากรที่ใช้ประมวลรัษฎากรในการเก็บภาษี เป็นต้น

1.3 ราษฏร ราษฏรเป็นผู้นำกฎหมายมาใช้บังคับเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ เพื่อรักษาสีทธิ และเพื่อป้องกันมิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดสิทธิของตน

2. วันเริ่มใช้กฎหมาย

ได้กล่าวมาแล้วว่าการที่บุคคลใดจะต้องรับโทษในทางอาญา บุคคลนั้นต้องกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น แต่เราจะทราบได้อย่างไรว่ามีกฎหมายใดบ้างประกาศใช้บังคับแล้ว และจะเริ่มต้นมีผลใช้บังคับเมื่อใด ในเรื่องนี้ทางราชการได้พิมพ์หนังสือขึ้นประเภทหนึ่งไว้ใช้สำหรับประกาศกฎหมายของประเทศทุกฉบับที่ตราออกมาใช้บังคับ หนังสือดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า “ราชกิจจานุเบกษา” ราชกิจจานุเบกษาจึงเป็นหนังสือที่ทางราชการจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อประกาศใช้กฎหมายให้หน่วยราชการทั่วไปทราบ ราชกิจจานุเบกษานี้พิมพ์ออกเผยแพร่ทุก ๆ สัปดาห์

เมื่อเราทราบว่ากฎหมายจะประกาศใช้อย่างไรแล้ว เรื่องที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือระยะเวลาใช้บังคับกฎหมายนั้นมีผลเมื่อใด ซึ่งโดยปกติ เมื่อประกาศใช้กฎหมายโดยอ้อมมีบทบัญญัติกำหนดวันใช้บังคับระบุไว้ในกฎหมายนั่นเอง กำหนดเวลาเริ่มใช้กฎหมายมีต่างกัน ดังนี้

2.1 ให้ใช้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีที่กฎหมายจำเป็นต้องประกาศใช้โดยเร่งด่วน ซึ่งถ้าให้ใช้บังคับล่าช้าไปอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ราษฎรอาจรู้ล่วงหน้าแล้วอาจหาทางหลบเลี่ยงบทบัญญัติของกฎหมายเสียก่อน ในการนี้กฎหมายก็จะกำหนดเวลาแน่นอนไว้เลยว่าให้เริ่มมีผลใช้บังคับในวันใด ซึ่งโดยปกติก็มักจะกำหนดให้มีผลใช้บังคับทันทีในวันประกาศในราชกิจจานุเบกษานั้นเอง เช่น พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 มาตรา 2 บัญญัติว่า “ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป” ดังนั้นเมื่อพระราชบัญญัติฉบับนี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2478 ก็ย่อมมีผลใช้บังคับในวันเดียวกันนั่นเอง คือ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2478 เป็นต้น

2.2 ให้ใช้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาส

ทราบข้อความของกฎหมายล่วงหน้าหนึ่งวัน วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำสำหรับกฎหมายทั่วไปในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 2 บัญญัติว่า “พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป” ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติรับราชการทหารได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497 จึงเริ่มมีผลบังคับในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2497 เป็นต้นไป

2.3 กำหนดเวลาให้ใช้ในอนาคต โดยกำหนดวันใช้บังคับเป็นเวลาล่วงหน้าหลาย ๆ วัน เพื่อให้เจ้าพนักงานและประชาชนเตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎหมายนั้นก็ได้ หรือเพื่อให้ทางราชการเองมีโอกาสเตรียมเครื่องมือ เครื่องใช้ แบบพิมพ์ ผูกมัดตอกรมเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นก็ได้ ทั้งนี้ โดยกำหนดวันที่ลงไว้เจาะจงหรือกำหนดจำนวนวันไว้ เช่น ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้น

2.4 กำหนดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งไว้เป็นเงื่อนไขในการใช้กฎหมายนั้น เช่น พระราชบัญญัติอาจกำหนดให้ใช้บังคับในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่จะใช้พระราชบัญญัตินั้นจริง ๆ ในท้องที่ใด เวลาใด ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาอีกชั้นหนึ่งก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ก็ใช้บังคับเป็นกฎหมายแล้ว หากแต่ยังไม่นำไปใช้จริง ๆ จนกว่าจะได้มีพระราชกฤษฎีกากระษัตริย์และเวลาที่ใช้บังคับให้เหมาะสมต่อไป การที่พระราชบัญญัติกำหนดให้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดสถานที่และวันใช้บังคับของกฎหมายอีกชั้นหนึ่งเช่นว่านี้ก็เพื่อให้รัฐบาลใช้ดุลพินิจพิจารณานำกฎหมายมาใช้ให้เหมาะสมแก่สภาพของท้องที่ และให้เวลาแก่เจ้าพนักงานของรัฐบาลที่จะเตรียมการปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมายไว้ให้เรียบร้อย

2.5 ให้ใช้ย้อนหลังขึ้นไปก่อนวันประก ส

ในราชกิจจานุเบกษา ในทางปฏิบัติไม่ค่อยใช้วิธีนี้ เพราะโดยปกติกฎหมายย่อมจะบัญญัติขึ้นเพื่อใช้บังคับในอนาคต กล่าวคือ กฎหมายจะใช้บังคับแก่กรณีที่เกิดขึ้นในอนาคต นับตั้งแต่วันที่ประกาศใช้กฎหมาย เป็นต้นไปเท่านั้น กฎหมายจะไม่บังคับแก่การกระทำที่เกิดขึ้นก่อนวันใช้บังคับแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะมีหลักกฎหมายทั่วไปอยู่ว่า “กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง” เพราะหากยอมให้ทำเช่นนั้นได้แล้ว ก็ย่อมจะเกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เช่นวันที่ 1 ตุลาคม การขับรถยนต์ยานยนต์โดยไม่สวมหมวกนิรภัยไม่เป็นความผิด หากต่อมาเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม มีกฎหมายออกมาว่า ผู้ขับที่รถจักรยานยนต์จะต้องสวมหมวกนิรภัยมิฉะนั้น มีความผิดตามกฎหมาย กฎหมายเช่นนี้นี้ย่อมมีผลบังคับแก่การกระทำตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม หรือถัดจากวันนั้นเป็นต้นไป จะบัญญัติว่าการขับที่รถจักรยานยนต์โดยไม่สวมหมวกนิรภัยก่อนวันที่ 5 ตุลาคม เป็นความผิดย่อมไม่ได้ เพราะเป็นการบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง แต่อย่างไรก็ดีหลักที่ว่ากฎหมายไม่มีผลย้อนหลังก็มีข้อยกเว้นเช่นกัน ซึ่งเราจะได้ศึกษากันในชั้นสูงต่อไป ฉะนั้นจึงมีบางกรณีที่จะกำหนดให้กฎหมายมีผลย้อนหลังขึ้นมาก่อนประกาศในราชกิจจานุเบกษาได้

3. สถานที่ใช้กฎหมาย

การใช้บังคับกฎหมายนั้นมีหลักว่ากฎหมายย่อมใช้บังคับได้ทั้งราชอาณาจักรไทย เว้นแต่จะมีบทบัญญัติว่ากฎหมายใดให้ใช้เฉพาะท้องถิ่นใด หรือให้ใช้บังคับแก่การกระทำหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร

สถานที่ใช้กฎหมายแยกออกพิจารณา ได้ดังนี้

3.1 กฎหมายใช้บังคับทั้งราชอาณาจักร เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายใดแล้ว ถ้าไม่มีบทบัญญัติกำหนดสถานที่ใช้ไว้เป็นอย่างอื่น กฎหมายนั้นต้องใช้บังคับได้ทั้งราชอาณาจักรไทย คำว่า “ราชอาณาจักร” ในที่นี้หมายถึง

ก. พื้นดินในประเทศไทย (รวมถึงแม่น้ำ ลำคลอง บึง ทะเลสาบด้วย)

ข. ทะเลอันเป็นอ่าวไทยตามพระราชบัญญัติกำหนดเขตจังหวัดในอ่าวไทยตอนใน พ.ศ. 2502

ค. ทะเลอันห่างจากฝั่งที่เป็นดินแดนของประเทศไทยไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล

ง. พื้นอากาศเหนือ ก., ข., ค.

จ. เรือไทยหรืออากาศยานไทยไม่ว่าอยู่ที่ใด

3.2 กฎหมายใช้บังคับเฉพาะท้องถิ่นบางส่วน ในราชอาณาจักร กฎหมายบางฉบับ มีความมุ่งหมายเพื่อใช้บังคับเฉพาะเขตท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งในราชอาณาจักร เช่นกฎหมายเกี่ยวกับระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ใช้บังคับเฉพาะภายในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล พ.ศ. 2498 กำหนดว่า ในการวินิจฉัยคดีแพ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามของศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกแทนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

3.3 กฎหมายใช้บังคับถึงการกระทำที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร กฎหมายอาจใช้บังคับถึงการกระทำหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรได้ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักที่ว่า “กฎหมายย่อมใช้บังคับเฉพาะในราชอาณาจักร” การใช้กฎหมายนอกราชอาณาจักรในปัจจุบันนี้มี 2 กรณี คือ

ก. ทางแพ่ง มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พุทธศักราช 2481 บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคดีที่มีข้อเท็จจริงพัวพันกับต่างประเทศในทางแพ่ง กล่าวคืออาจมีการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วนเกิดขึ้นนอกประเทศ เช่น การทำสัญญาในต่างประเทศ การสมรสในต่างประเทศ ทรัพย์สินที่

พิพาทกันอยู่ในต่างประเทศ ในกรณีเหล่านี้มีปัญหาว่าจะใช้กฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศบังคับได้เพียงใด ฉะนั้นจึงมีหลายกรณีที่กฎหมายฉบับนี้ให้ใช้กฎหมายไทยบังคับแก่การกระทำภายนอกราชอาณาจักร เช่น ความสามารถในการมีสิทธิ และใช้สิทธิบางประการของคนไทยในต่างประเทศ ต้องถือหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายไทย ตัวอย่างเช่น การสมรสระหว่างคนไทยกับคนไทย หรือคนไทยกับคนต่างด้าว ซึ่งได้กระทำในต่างประเทศตามแบบที่กฎหมายไทยกำหนดไว้ ย่อมเป็นอันสมบูรณ์ตามกฎหมายไทย เป็นต้น

ข. ทางอาญา ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 มีบทบัญญัติระบุดังความผิดบางประเภทที่กระทำนอกราชอาณาจักร แต่อาจถูกลงโทษในราชอาณาจักรได้ เช่น ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ภายนอกราชอาณาจักร ผู้ใดก็ตามกระทำการใด ๆ เพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก ผู้นั้นอาจถูกลงโทษในราชอาณาจักรได้ เป็นต้น

4. บุคคลที่กฎหมายใช้บังคับ

โดยที่กฎหมายเป็นกฎหรือข้อบังคับความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ฉะนั้นกฎหมายที่ตราออกมาให้ย่อมต้องบังคับแก่สมาชิกทุกคนในสังคมด้วย ตัวอย่างเช่นกฎหมายไทยที่ตราออกมาใช้บังคับในประเทศไทยย่อมใช้บังคับแก่บุคคลทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่ว่าผู้นั้นจะเป็น

คนไทยหรือคนต่างด้าว เพราะถือว่าทุกคนที่อยู่ในประเทศไทยย่อมต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทย แต่ก็มีข้อยกเว้นที่กฎหมายอาจไม่ใช้บังคับแก่บุคคลบางประเภทก็ได้ ซึ่งจะต้องมีกฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง กฎหมายที่ยกเว้นนี้ ได้แก่

4.1 ยกเว้นตามกฎหมายไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดยกเว้นมิให้ใช้กฎหมายบังคับแก่พระมหากษัตริย์ เพราะถือว่าองค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการอันเป็นสากลนิยมที่ว่า พระองค์ไม่ทรงอยู่ในฐานะซึ่งอาจกระทำผิดได้ (The King can do no wrong) ผู้ใดจะฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ไม่ว่าทางแพ่งหรืออาญาใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามที่มิใช่หลักการเช่นนี้เป็นสากลนิยม ก็เพราะพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย เช่น ในประเทศไทยนี้ มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้มีบุคคลที่รับผิดชอบ ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการอยู่แล้วในหลายกรณีด้วยกัน

4.2 ยกเว้นตามกฎหมายอื่น เช่น กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ซึ่งมีหลักที่นานาอารยประเทศทั่วโลกยึดถือร่วมกันว่า จะไม่ใช้กฎหมายของตนบังคับแก่คนต่างประเทศบางประเภท ได้แก่ ประมุขของรัฐต่างประเทศ ทูตและบริวาร เหตุผลที่ประเทศต่าง ๆ ถือหลักข้อนี้ ก็คือเป็นการให้เกิดเกียรติแก่ประมุขของรัฐต่างประเทศ หรือผู้แทนของรัฐต่างประเทศ และโดยถือหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติตอบแทนกันนั่นเอง

บทที่ 5

การยกเลิกกฎหมาย

กฎหมายที่ตราออกมาใช้บังคับในสมัยหนึ่ง ย่อมมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในสมัยนั้น ซึ่งถ้าหากกาลเวลาล่วงเลยมาเป็นเวลานานก็อาจทำให้กฎหมายนั้นไม่เหมาะสมที่จะใช้บังคับก็ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายนั้น ๆ เสีย และเมื่อมีการยกเลิกกฎหมายฉบับใด ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ก็ต้องถือว่ากฎหมายนั้นสิ้นสุดและไม่มีผลบังคับใช้อีกต่อไป แต่ขอให้พึงระลึกถึงอยู่เสมอว่า แม้กฎหมายฉบับหนึ่งฉบับใดจะได้ประกาศใช้มานานเพียงใดก็ตาม หากยังไม่มีการยกเลิกกฎหมายที่บัญญัติในภายหลังยกเลิกแล้ว ก็ต้องถือว่ากฎหมายฉบับนั้นยังคงมีผลใช้บังคับอยู่แม้จะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ก็ตาม การสิ้นสุดแห่งการใช้บังคับกฎหมายหรือการยกเลิกกฎหมาย อาจแยกได้เป็น 4 กรณีใหญ่ ๆ คือ

1. การยกเลิกกฎหมายโดยตรง
2. การยกเลิกกฎหมายโดยปริยาย
3. การยกเลิกกฎหมายโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ
4. การยกเลิกกฎหมายโดยคำพิพากษาของศาล

1. **การยกเลิกกฎหมายโดยตรง** หมายความว่า มีบทบัญญัติในกฎหมายฉบับนั้นเอง หรือในกฎหมายฉบับใหม่ระบุไม่ให้ใช้กฎหมายเก่านั้นอีกต่อไปโดยชัดแจ้ง การยกเลิกกฎหมายโดยตรงมี 3 กรณี คือ

ก. กฎหมายยกเลิกตนเอง คือกฎหมายกำหนดวันยกเลิกไว้ในกฎหมายฉบับนั้นเอง เช่น กำหนดให้ใช้กฎหมายนั้นเป็นเวลาสองปี เมื่อใช้กฎหมายครบสองปีแล้วกฎหมายนั้นก็สิ้นสุดไปในตัว ไม่ต้องมีกฎหมายอีกฉบับหนึ่งระบุยกเลิก

ข. กฎหมายใหม่ระบุยกเลิก มีกฎหมายใหม่ที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน หรือกฎหมายอื่นระบุไว้โดย

ชัดแจ้งว่าให้ยกเลิกกฎหมายเก่าทั้งฉบับหรือยกเลิกบางบทบางมาตรา ไม่ให้ใช้กฎหมายเก่าอีกต่อไป เช่น พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 มาตรา 4 บัญญัติว่า “เมื่อประมวลกฎหมายอาญาได้ใช้บังคับแล้วให้ยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” เป็นต้น

ค. เมื่อได้ประกาศใช้พระราชกำหนดแล้ว แต่พระราชกำหนดนั้นไม่ได้รับการอนุมัติจากรัฐสภา กล่าวคือ ในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในการที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ หรือในกรณีที่จะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันทั่วทั้งที่มีได้ คณะรัฐมนตรีมีอำนาจที่จะเสนอร่างพระราชกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้บังคับไปพลางก่อนก็ได้ แต่ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไปให้เสนอพระราชกำหนดต่อรัฐสภาเพื่อขอรับการอนุมัติ ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้วพระราชกำหนดนั้นก็จะมีผลเป็นพระราชบัญญัติต่อไป แต่ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติแต่กลับออกพระราชบัญญัติไม่อนุมัติพระราชกำหนดแทน พระราชกำหนดนั้นก็ป็นอันตกไป ในกรณีเช่นว่านี้ก็มีผลเป็นการยกเลิกพระราชกำหนดไปในตัว แต่ไม่มีผลกระทบกระเทือนถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างใช้พระราชกำหนดนั้น

2. **การยกเลิกกฎหมายโดยปริยาย** หมายถึง กรณีที่ไม่มีกฎหมายระบุให้ยกเลิกกฎหมายใดโดยตรง แต่พิจารณาจากผลของการประกาศใช้กฎหมายใหม่ ทำให้เห็นว่าผลเป็นการยกเลิกกฎหมายเก่า การยกเลิกกฎหมายโดยปริยายมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

ก. กฎหมายใหม่มีบทบัญญัติอย่างเดียวกับกฎหมายเก่า ในกรณีเช่นนี้ถือว่ากฎหมายใหม่ดีกว่า และใช้บังคับแก่กรณีเช่นนั้นได้แต่เพียงฉบับเดียว กฎหมายเก่าเป็นอันถูกยกเลิกไปโดยปริยาย ทั้งนี้

เพราะกฎหมายที่บัญญัติในภายหลังย่อมเหมาะสมกับสถานการณ์ดีกว่ากฎหมายเก่านั้นเอง

ข. กฎหมายใหม่มีข้อความขัดแย้งกับกฎหมายเก่า กล่าวคือ กฎหมายใหม่บัญญัติไว้อย่างหนึ่ง กฎหมายเก่าบัญญัติไว้อีกอย่างหนึ่งไม่เหมือนกัน หรือตรงกันข้ามกัน ต้องใช้กฎหมายใหม่บังคับ และถือว่ากฎหมายเก่าถูกยกเลิกไปโดยปริยายเช่นเดียวกัน

ค. การยกเลิกกฎหมายที่มอบอำนาจ ย่อมจะทำให้กฎหมายที่ออกโดยอาศัยอำนาจนั้นพลอยยกเลิกไปด้วย เช่น การยกเลิกพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนด ย่อมยกเลิกพระราชกฤษฎีกาหรือกฎกระทรวง ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดนั้นด้วย ทั้งนี้ เพราะเมื่อกฎหมายที่เป็นแม่บทได้ถูกยกเลิกไปแล้ว กฎหมายอื่นที่ออกมาเพื่อจะดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายที่เป็นแม่บทย่อมถูกยกเลิกไปด้วยโดยปริยาย

3. การยกเลิกกฎหมายโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายอื่นจึงมีข้อความที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ กฎหมายใดที่มีข้อความขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ดังนั้นถ้าหากศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดบังคับแก่คดีแล้ว ถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นอาจขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแล้ว ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว แล้วส่งเรื่องไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (ซึ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2534 ประกอบด้วย ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ หรือสาขาวิชาศาสตร์อีกหกคนซึ่งวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งสภาละสามคน) พิจารณาวินิจฉัยว่ากฎหมายฉบับนั้น

ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดังนั้นจึงถือได้ว่ากฎหมายอาจถูกยกเลิก ในเมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญได้อีกทางหนึ่ง

4. การยกเลิกกฎหมายโดยผลแห่งคำพิพากษาของศาล มีกฎหมายหลายอย่างซึ่งประกาศใช้โดยมิได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาซึ่งทำหน้าที่นิติบัญญัติ กฎหมายดังกล่าวคือกฎหมายที่นอกเหนือไปจากพระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด เช่น พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และกฎหมายที่ใช้บังคับในท้องถิ่น (ข้อบัญญัติจังหวัด, เทศบัญญัติ, ข้อบังคับสุขาภิบาล, ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร) กฎหมายเหล่านี้จะต้องไม่มีข้อความขัดหรือแย้งกับกฎหมายอื่น เพราะเป็นเรื่องที่ได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายให้บัญญัติได้อีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น ถ้าเกิดปัญหาขึ้น ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาว่าให้พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง หรือกฎหมายที่ใช้บังคับในท้องถิ่นที่แย้งหรือขัดต่อกฎหมายอื่น หรือที่เกินขอบเขตที่ได้รับอำนาจนั้นตกเป็นโมฆะ ซึ่งมีผลเท่ากับเป็นการยกเลิกกฎหมายเหล่านั้นไปในตัว เช่น ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 385/2498 ซึ่งวินิจฉัยว่า เทศบาลอาจตราบัญญัติเรื่องสะพานท่าเทียบเรือสาธารณะได้โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทศบาล แต่จะตราได้เฉพาะที่อยู่ภายในขอบอำนาจและไม่ขัดแย้งต่อกฎหมาย แต่จะห้ามเลยไปถึงมิให้ผู้อื่นสร้างหรือใช้สะพานท่าเทียบเรือในที่ดินของเอกชนด้วยไม่ได้ เทศบัญญัติที่ออกมาเกินขอบอำนาจเช่นนี้ย่อมไม่มีผลบังคับ และเท่ากับเป็นการยกเลิกไปในตัว

ส่วนที่ 2

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไทยบางประเภท

บทที่ 1

กฎหมายรัฐธรรมนูญ

กฎหมายรัฐธรรมนูญ คือกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ วางระเบียบเกี่ยวกับอำนาจต่าง ๆ ของรัฐที่ใช้ในการปกครองพลเมือง รวมตลอดถึงเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง

แต่เดิมมาประเทศไทยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีพระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองพลเมือง จนถึงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ต่อมาได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญหลายครั้ง ครั้งล่าสุดได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534 และยังคงใช้บังคับมาจนถึงขณะที่ตีพิมพ์หนังสือเรียนเล่มนี้

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ มีฐานะเหนือกฎหมายหรือข้อบังคับทั้งปวง กฎหมายหรือข้อบังคับใด ๆ ก็ตามจึงต้องยึดถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บท หากมีข้อความขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญก็ต้องถือว่ากฎหมายหรือข้อบังคับนั้นใช้บังคับไม่ได้

หลักเกณฑ์ในเรื่องรัฐธรรมนูญ ได้มีการศึกษากันโดยละเอียดเป็นอีกลักษณะวิชาหนึ่งต่างหาก ในขั้นนี้จึงควรทราบแต่เพียงหลักที่สำคัญ ๆ ไว้เป็นสังเขปดังนี้

1. อำนาจอธิปไตย

รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้น 3 ทาง คือ

ก. รัฐสภา การตรากฎหมายจะทำได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

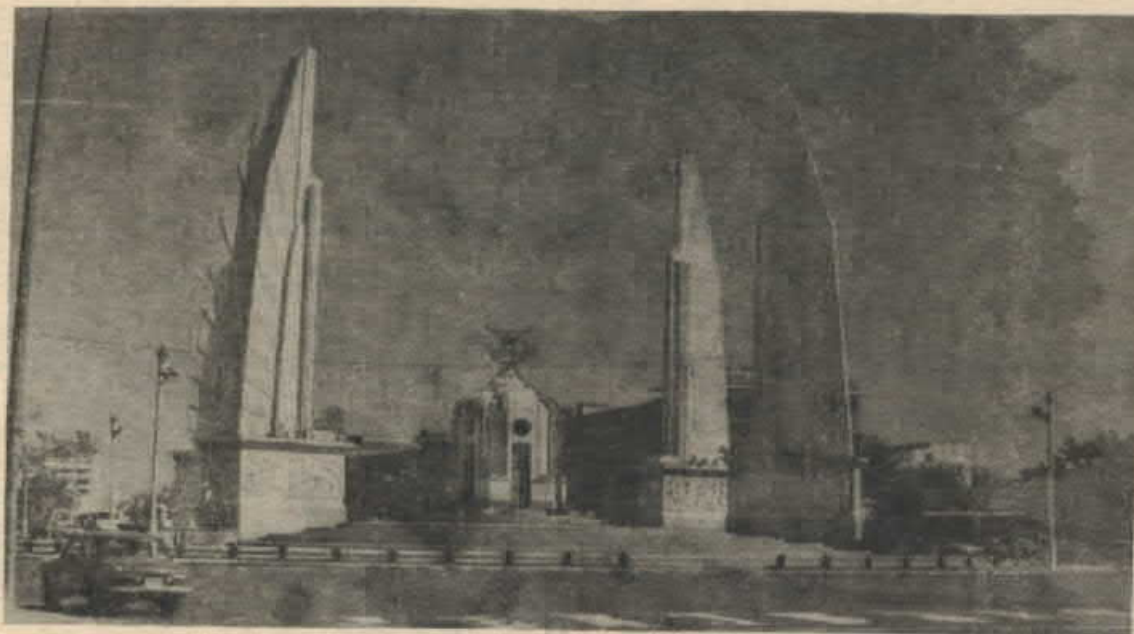
ข. คณะรัฐมนตรี พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

ค. ศาล การพิจารณาพิพากษารรคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษารรคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและให้ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมพ้นจากตำแหน่ง

2. สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของพลเมือง

รัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคตามกฎหมาย เช่น กำหนดว่าสิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับการคุ้มครอง ประชาชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไข และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ประชาชนย่อมมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา มีเสรีภาพในทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ แต่บุคคลใดจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญมิได้

นอกจากสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะได้รับ

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สัญลักษณ์การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การคุ้มครองแล้ว รัฐธรรมนูญยังกำหนดหน้าที่ที่บุคคลจะต้องปฏิบัติต่อประเทศชาติด้วย เช่น หน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย หน้าที่ในการป้องกันประเทศ หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย หน้าที่ในการเสียภาษีอากร ฯลฯ เป็นต้น

3. แนวนโยบายแห่งรัฐ

รัฐธรรมนูญบางฉบับกำหนดนโยบายแห่งรัฐไว้อย่างกว้าง ๆ เช่น รัฐต้องรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช บารมีของประเทศไทย รัฐพึงส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ รัฐต้องรักษาความสงบภายใน รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพ รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ รัฐพึงส่งเสริมลาภารณสุข เป็นต้น

4. การแก้ไขรัฐธรรมนูญ

การแก้ไขรัฐธรรมนูญจะกระทำได้อีกโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีวิธีการพิเศษกว่าการแก้ไขกฎหมายธรรมดา เพื่อเป็นการรักษาความมั่นคงของรัฐธรรมนูญ เช่น ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2534 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ จะกระทำได้ โดยมีมติของแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งต้องมาจากคณะรัฐมนตรี

หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำได้เมื่อพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสังกัดมีมติให้เสนอได้ มติของแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม และให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้วิธีเรียกชื่อและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตราให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เมื่อการพิจารณาในวาระที่สองเสร็จแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขึ้นสุดท้ายให้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เมื่อการลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวแล้ว ให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมทูลเกล้าฯ เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

บทที่ 2

กฎหมายปกครอง

กฎหมายปกครอง คือกฎหมายซึ่งกำหนดหลักการและวิธีดำเนินการปกครองไว้อย่างละเอียด เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ กฎหมายที่เกี่ยวกับการปกครองได้แก่ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน เป็นต้น

การจัดวางระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยในปัจจุบันนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง
2. ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค
3. ระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

1. ระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง จัดเป็น

1. สำนักนายกรัฐมนตรี
2. กระทรวง หรือทบวงซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากระทรวง
3. ทบวงซึ่งสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือกระทรวง

4. กรม หรือส่วนราชการอื่นที่มีฐานะเป็นกรม ซึ่งสังกัด หรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง

1) การจัดระเบียบบริหารราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี

สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกระทรวง มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชา มีรองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการ สำนักนายกรัฐมนตรีมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการของนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินทั่วประเทศ จัดทำงบประมาณแผ่นดิน สำนักนายกรัฐมนตรีแบ่งส่วนราชการ

ออกเป็นกรมและส่วนราชการอื่นที่มีฐานะเป็นกรม ได้แก่

1. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
2. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
3. สำนักงบประมาณ
4. สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
5. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
6. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
7. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
8. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
9. สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
10. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
11. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
12. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
13. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ
14. สำนักงานสถิติแห่งชาติ
15. กรมประชาสัมพันธ์
16. สำนักข่าวกรองแห่งชาติ
17. กรมวิเทศสหการ

2) การจัดระเบียบบริหารราชการในกระทรวง

ในแต่ละกระทรวงมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งอาจมีรัฐมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้ช่วย และมีปลัดกระทรวงเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติราชการฝ่ายประจำให้เป็นไปตามนโยบายของฝ่ายการเมือง กระทรวงมีหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น กระทรวงมหาดไทยมี

ทำเนียบรัฐบาลเป็นศูนย์กลางการบริหารงานปกครองของชาติ

อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น บำบัดทุกข์ บำรุงสุข การพัฒนาชนบทและชุมชน การโยธา การราชทัณฑ์ การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ฯลฯ กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น กระทรวงแบ่งส่วนราชการออกเป็น

- ก. สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- ข. สำนักงานปลัดกระทรวง
- ค. กรมหรือส่วนราชการอื่นที่มีฐานะเป็นกรม

3) การจัดระเบียบราชการในทบวง

ส่วนราชการที่มีสภาพและปริมาณงานไม่เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นกระทรวงก็จะจัดตั้งเป็นทบวง ในทบวงมีรัฐมนตรีว่าการทบวงเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการตามนโยบายของรัฐบาล และมีปลัดทบวงเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในทำนองเดียวกับปลัดกระทรวง ทบวงแบ่งส่วนราชการออกเป็น

- ก. สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- ข. สำนักงานปลัดทบวง
- ค. กรมหรือส่วนราชการอื่นที่มีฐานะเป็นกรม

4) การจัดระเบียบบริหารราชการในกรม

กรมหรือส่วนราชการอื่นที่มีฐานะเป็นกรม เป็นส่วนราชการในกระทรวงหรือทบวง ในแต่ละกรมมีอธิบดีเป็นผู้บังคับบัญชา และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ซึ่งอาจมีรองอธิบดีทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ในแต่ละกรมแบ่งส่วนราชการออกเป็น

- ก. สำนักงานเลขาธิการกรม
- ข. กองหรือส่วนราชการที่มีฐานะเทียบเท่ากอง
- ค. แผนก

2. ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น

- 1. จังหวัด

2. อำเภอ

การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคนี้เป็นการแบ่งแยกอำนาจของราชการบริหารส่วนกลางไปดำเนินการจัดทำตามส่วนภูมิภาค โดยมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางรับนโยบายไปปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ราชการส่วนภูมิภาคขึ้นตรงกับการบริหารราชการส่วนกลาง

1) การจัดระเบียบบริหารราชการในจังหวัด

จังหวัดประกอบขึ้นด้วยอำเภอหลาย ๆ อำเภอ มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา และรับผิดชอบในการบริหารราชการของจังหวัด และอำเภอ มีคณะกรรมการจังหวัดซึ่งประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ส่งมาประจำ เว้นแต่กระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีศาลยุติธรรมเป็นอิสระ ฝ่ายบริหาร มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน คณะกรรมการจังหวัด มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดในการบริหารราชการแผ่นดินภายในจังหวัด

2) การจัดระเบียบบริหารราชการในอำเภอ

ในอำเภอหนึ่งมีนายอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาบรรดาข้าราชการในอำเภอและรับผิดชอบงานบริหารราชการของอำเภอ โดยมีปลัดอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ ซึ่งกระทรวง ทบวง

กรมต่าง ๆ (เว้นแต่กระทรวงยุติธรรม ซึ่งในบางอำเภอมีศาลยุติธรรมตั้งอยู่) ส่งมาประจำให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอ และมีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ในอำเภอนั้น

แต่ละอำเภอแบ่งเขตการปกครองออกเป็นตำบล และหมู่บ้าน มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร

3) ระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นวิธีการซึ่งเปิดโอกาสให้ราษฎรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองที่ยึดหลักการกระจายอำนาจจากอำนาจบริหารราชการส่วนกลางออกไปสู่ท้องถิ่น การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มีองค์การซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นผู้ดำเนินการ มีการเลือกตั้งผู้มาทำหน้าที่บริหารงานตามวาระ มีอำนาจอิสระภายในขอบเขตของกฎหมาย มีงบประมาณเป็นของตนเอง

ปัจจุบันประเทศไทยมีราชการบริหารส่วนท้องถิ่น 5 แบบ คือ

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด
2. เทศบาล
3. สุขาภิบาล
4. กรุงเทพมหานคร
5. เมืองพัทยา

บทที่ 3

กฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

กระทรวงยุติธรรม ศูนย์รวมแห่งสถาบันตุลาการ

กฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม หมายถึง กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลและว่าด้วยอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลและของผู้พิพากษา กฎหมายนี้ได้แก่ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช 2477 ซึ่งต่อมาถูกยกเลิกแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมหลายฉบับ ตลอดมาจนถึงปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2532 บทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. แบ่งแยกงานของกระทรวงยุติธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ

ก. งานธุรการของศาล เช่น การจัดตั้งหรือยุบเลิกศาล งานด้านการเงิน การทำบัญชี เก็บและรักษาพัสดุ การทำงานประมาณประจำปี การบรรจุ

แต่งตั้งข้าราชการธุรการประจำศาล เป็นต้น งานธุรการต่างๆ เหล่านี้กฎหมายกำหนดให้เป็นงานซึ่งอยู่ในหน้าที่รับผิดชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ข. งานตุลาการ การพิจารณาคดี รวมตลอดถึงการที่จะมีคำสั่งหรือพิพากษายกฟ้องคดีให้เสร็จเด็ดขาดไป ซึ่งกำหนดให้อยู่ในดุลพินิจของศาลโดยเฉพาะ โดยมีประธานศาลฎีกาเป็นประมุขสูงสุดของฝ่ายตุลาการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือก้าวก่ายงานฝ่ายตุลาการไม่ได้ โดยถือเป็นหลักการที่สำคัญว่า “ตุลาการต้องมีอิสระในการพิจารณาพิพากษารรคดี”

2. แบ่งศาลยุติธรรมออกเป็น 3 ชั้น คือ

ก. ศาลชั้นต้น

ข. ศาลอุทธรณ์

ค. ศาลฎีกา

การแบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้นดังกล่าวก็เพื่อที่จะให้มีการกลั่นกรองการพิจารณาพิพากษาคดีให้ดำเนินไปอย่างรอบคอบ โดยกำหนดให้คู่ความเริ่มต้นคดีที่ศาลชั้นต้นก่อน เมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งหรือคำพิพากษาอย่างไรแล้ว หากคู่ความไม่เห็นพ้องด้วยก็อาจอุทธรณ์คำสั่งหรือคำพิพากษานั้นไปให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยชี้ขาดได้ และเมื่อศาลอุทธรณ์วินิจฉัยชี้ขาดแล้ว คู่ความฝ่ายใดซึ่งยังไม่พอใจหรือมีข้อโต้แย้งก็อาจยื่นฎีกาโต้แย้งคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ไปให้ศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดวินิจฉัยชี้ขาดได้อีก ต่อเมื่อ

ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดแล้วจึงจะถือว่าคดีถึงที่สุด ซึ่งคู่ความจะต้องยอมรับ ไม่อาจที่จะโต้แย้งคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลฎีกาได้อีก คดีใดจะยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลชั้นต้นได้หรือไม่ และคดีใดจะยื่นฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ได้หรือไม่ มีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง จะทราบรายละเอียดได้ด้วยการศึกษากฎหมายดังกล่าวนี้ๆ โดยเฉพาะ

ศาลแพ่ง

ศาลอาญา

ศาลชั้นต้น ซึ่งเป็นศาลที่รับฟ้องในชั้นเริ่มต้นคดี ได้จัดตั้งขึ้นครอบคลุมพื้นที่ทั่วราชอาณาจักร ได้แก่

ก. สำหรับกรุงเทพมหานคร มีศาลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ศาลแขวงมี 6 ศาล คือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงธนบุรี ศาลแขวงพระโขนง ศาลแขวงดุสิต และศาลแขวงตลิ่งชัน
2. ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี
3. ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี
4. ศาลจังหวัดมีนบุรี

ข. สำหรับจังหวัดอื่นนอกจากเขตกรุงเทพมหานคร มีศาลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ศาลแขวง
2. ศาลจังหวัด

ศาลจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตกรุงเทพมหานคร จะมีอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย จังหวัดละ 1 ศาล เป็นอย่างน้อย แต่บางจังหวัดอาจจะมีศาลจังหวัด 2 ศาล

เช่น จังหวัดชุมพร นอกจากจะมีศาลจังหวัดชุมพรแล้วยังมีศาลจังหวัดหลังสวน ตั้งอยู่ที่อำเภอหลังสวนอีกด้วย หรือจังหวัดตาก มีศาลจังหวัดตาก และที่อำเภอแม่สอด ในจังหวัดตากนั้นเองยังมีศาลจังหวัดแม่สอดด้วย เป็นต้น ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา แต่ในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งมีคดีมากเป็นพิเศษ จึงได้แยกคดีแพ่งให้ไปฟ้องร้องยังศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ และศาลแพ่งธนบุรี ส่วนคดีอาญาก็ให้ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญาธนบุรีพิจารณาพิพากษา

ส่วนศาลแขวงต่าง ๆ ตั้งขึ้นมาโดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อแบ่งเบาภาระของศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี หรือศาลจังหวัดแล้วแต่กรณี ในปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสี่หมื่นบาท และคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท

ศาลอุทธรณ์

* มีนบุรี หลังสวนและแม่สอดนั้น ในทางบริหารราชการมีฐานะเป็นเขต หรืออำเภอ มิใช่จังหวัด แต่ที่เรียกว่าศาลจังหวัด เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจศาลที่จะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง และคดีอาญาที่อยู่ในเขตอำนาจได้ทุกคดี ไม่จำกัดแต่เพียงคดีที่มีทุนทรัพย์น้อยหรือมีโทษเบาเช่นที่ศาลแขวงมีอำนาจฉะนั้น คำว่าศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลจังหวัดหลังสวน ศาลจังหวัดแม่สอด จึงมิได้เป็นเหตุให้เขตมีนบุรี อำเภอหลังสวน หรืออำเภอแม่สอด กลายเป็นจังหวัด

ศาลอุทธรณ์ เป็นศาลชั้นกลาง ปัจจุบันศาลอุทธรณ์ มีด้วยกัน 4 ศาลคือ

1. ศาลอุทธรณ์ มีเขตอำนาจตลอดพื้นที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดในภาคกลาง และภาคตะวันออก รวม 24 จังหวัด

2. ศาลอุทธรณ์ภาค 1 มีเขตอำนาจตลอดพื้นที่

จังหวัดในภาคอีสาน รวม 17 จังหวัด

3. ศาลอุทธรณ์ภาค 2 มีเขตอำนาจตลอดพื้นที่ จังหวัดในภาคเหนือ รวม 17 จังหวัด

4. ศาลอุทธรณ์ภาค 3 มีเขตอำนาจตลอดพื้นที่ จังหวัดในภาคใต้ รวม 14 จังหวัด ศาลอุทธรณ์และ ศาลอุทธรณ์ภาค ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ศาลฎีกา ที่พืงแหล่งสุดท้ายของประชาชน

ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุด ปกติศาลฎีกาจะรับพิจารณาพิพากษาคดีที่ผ่านการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ หรือศาลอุทธรณ์ภาค แต่มีบางคดีกฎหมายบัญญัติเป็นพิเศษว่าอาจยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาได้โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค เช่น คดีแรงงานและคดีภาษีอากร เป็นต้น ศาลฎีกา มีอยู่ศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

หมายเหตุ นอกจากศาลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ในประเทศไทยยังมีศาลชั้นต้นอีกประเภทหนึ่งที่สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงานและศาลภาษีอากร ซึ่งมีได้จัดตั้งขึ้นตาม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม แต่ศาลดังกล่าวจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ดังนี้

ศาลเยาวชนและครอบครัว เดิมเป็นศาลคดีเด็ก

และเยาวชน จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล คดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 เป็นศาลสำหรับพิจารณาคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (บุคคลที่อายุยังไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์) โดยเฉพาะทั้งทางแพ่งและทางอาญา ต่อมาได้มีการขยายอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลคดีเด็กและเยาวชน และเปลี่ยนชื่อเป็นศาล เยาวชนและครอบครัว โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด หรือคดีครอบครัว ได้แก่ คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาล หรือการกระทำใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือ ครอบครัว หรือคดีที่ศาลจะต้องพิพากษาหรือสั่งเกี่ยวกับ ตัวเด็กและเยาวชนที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ปัจจุบันมี ศาลเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการแล้ว 11 แห่ง คือ

1. ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ตั้งอยู่ที่

กรุงเทพมหานคร

2. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา
ตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา
 3. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครราชสีมา
ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา
 4. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่
ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่
 5. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดอุบลราชธานี
ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี
 6. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดระยอง
ตั้งอยู่ที่จังหวัดระยอง
 7. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ตั้งอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 8. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครสวรรค์
ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์
 9. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น
ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น
 10. แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด
นนทบุรี ตั้งอยู่ที่จังหวัดนนทบุรี
 11. แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด
สมุทรปราการ ตั้งอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการ
- ศาลแรงงาน เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ
จัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.
2522 มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับเรื่อง

การจ้างแรงงาน คดีเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย
ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน หรือสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย
ว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ รวมทั้งกรณีละเมิดระหว่าง
นายจ้างกับลูกจ้าง ศาลแรงงานมีลักษณะการพิจารณาคดี
คดีแตกต่างไปจากคดีธรรมดา โดยมีวิธีพิจารณาที่
สะดวก รวดเร็ว และประหยัด เหมาะสมแก่คดีแรงงาน
เช่น การฟ้องคดีแรงงานไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล
หากศาลแรงงานมีคำพิพากษาอย่างไรแล้วคู่ความไม่
เห็นพ้องด้วยก็อาจอุทธรณ์ตรงไปยังศาลฎีกาเลย ใน
ปัญหาข้อกฎหมาย โดยไม่ต้องผ่านศาลอุทธรณ์
ปัจจุบันศาลแรงงานมีศาลเดียว คือ ศาลแรงงานกลาง
ตั้งอยู่กรุงเทพมหานคร

ศาลภาษีอากร เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราช-
บัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร
พ.ศ. 2528 มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พิพาทกัน
เกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องหนี้ค่าภาษีอากรของรัฐ หรือ
คดีพิพาทเกี่ยวกับการขอคืนภาษีอากร เป็นต้น ศาล
ภาษีอากรมีลักษณะการพิจารณาคดีแตกต่างไปจาก
คดีธรรมดาเช่นกัน เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วย
ความสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรม หากศาลภาษีอากร
พิจารณาพิพากษาคดีเรื่องใดแล้ว คู่กรณีไม่เห็นพ้อง
ด้วยก็มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลภาษีอากร
ตรงไปยังศาลฎีกา โดยไม่ผ่านศาลอุทธรณ์เช่นกัน
ปัจจุบันศาลภาษีอากรมีศาลเดียว คือ ศาลภาษีอากร-
กลาง ตั้งอยู่กรุงเทพมหานคร

บทที่ 4

กฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา เป็นสาขาหนึ่งของกฎหมายมหาชน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎร รัฐมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุข รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ป้องกันมิให้มีการเบียดเบียนชนเผ่าชนเผ่ากัน ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายอาญาบัญญัติไว้ว่า การกระทำหรือการงดเว้นกระทำการอย่างใดเป็นความผิดอาญา เพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นแก่สังคม เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นรัฐก็ต้องจัดการนำตัวผู้กระทำผิดมาพิจารณาพิพากษาลงโทษ

โทษทางอาญา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน

คำว่า “กฎหมายอาญา” นี้เป็นคำรวม หมายถึงกฎหมายทุกอย่างซึ่งมีกำหนดโทษทางอาญา แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. พระราชบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งกำหนดโทษ

ทางอาญา ได้แก่ พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่บัญญัติห้ามกระทำการบางอย่างและกำหนดโทษผู้ที่กระทำผิดไว้ เช่น พระราชบัญญัติการพนัน พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พระราชบัญญัติว่าด้วยการเกณฑ์บุคคลเข้ารับราชการทหาร เป็นต้น ในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่บังคับใช้เป็นกฎหมายอยู่จำนวนหลายร้อยฉบับ

2. ประมวลกฎหมายอาญา เป็นประมวลกฎหมายที่รวบรวมเอาความผิดทั่ว ๆ ไป ตลอดจนหลักเกณฑ์ในการลงโทษมารวมไว้เป็นหมวดหมู่ในเล่มเดียวกัน ประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของประเทศไทยคือกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ใช้บังคับตั้งแต่

พ.ศ. 2451 จนถึงพ.ศ. 2499 จึงได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ คือ ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ยกเลิกกฎหมายอาญาฉบับเก่า เริ่มใช้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ภาค 1 กล่าวถึงบทบัญญัติทั่วไป ภาค 2 กล่าวถึงความผิดต่าง ๆ และภาค 3 เป็นเรื่องของความผิดลหุโทษ

ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายอาญา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. กำหนดขอบเขตการใช้กฎหมายอาญา ว่าให้มีผลบังคับใช้เฉพาะแต่การกระทำซึ่งเกิดขึ้นหรือถือว่าเกิดขึ้นในราชอาณาจักรไทยเท่านั้น เว้นแต่บางกรณีแม้ว่าการกระทำผิดจะเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร แต่ความผิดนั้นกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงและเศรษฐกิจในราชอาณาจักรก็บัญญัติให้ต้องรับโทษในราชอาณาจักรเช่นกัน นอกจากนี้กฎหมายอาญาของไทยยังสามารถติดตามไปใช้บังคับต่อการกระทำผิดบางประเภทของคนไทยซึ่งเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร และรวมทั้งอาจใช้บังคับเพื่อลงโทษคนต่างด้าวซึ่งกระทำผิดต่อคนไทยในต่างประเทศได้ในบางกรณีอีกด้วย

2. กำหนดสาระสำคัญของความผิดอาญาสามประการ คือ :

ก. สาระสำคัญทางกฎหมาย
ข. สาระสำคัญทางการกระทำ
ค. สาระสำคัญทางสภาพจิตใจของผู้กระทำ
สาระสำคัญทั้งสามประการนี้เป็นองค์ประกอบของความผิดอาญา ซึ่งต้องประกอบกันครบถ้วนทั้งสาม

ประการจึงจะมีความผิด หากขาดสาระสำคัญไป แม้เพียงประการหนึ่งประการใด ความผิดอาญาก็จะไม่เกิดขึ้น และไม่อาจลงโทษการกระทำนั้นได้

ก. สาระสำคัญทางกฎหมาย หมายความว่า ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิด และต้องเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้อยู่ในขณะซึ่งเกิดการกระทำนั้นด้วย ทั้งนี้เพราะการที่จะถือว่าการกระทำใดเป็นความผิด ประสงค์จะห้ามมิให้ประชาชนฝ่าฝืน ก็ควรจะมีกฎหมายขึ้นห้ามการกระทำนั้น ๆ เสียก่อน เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้กันทั่วไปว่ามีกฎหมายห้ามแล้ว แต่นั่นไปเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนจึงจะลงโทษได้เพราะถือได้ว่าฝ่าฝืน หากในขณะกระทำไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด แม้ต่อมาภายหลังจะมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิด ผู้กระทำความผิดนั้นก็หามีความผิดและต้องถูกลงโทษไม่ และจะออกกฎหมายย้อนหลังไปลงโทษแก่การกระทำซึ่งแต่เดิมไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะเป็นกฎหมายซึ่งขัดต่อหลักนิติธรรมและหลักความเป็นธรรมเป็นอย่างมาก

หลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นหลักที่ยอมรับกันทั่ว ๆ ไปของนานาอารยประเทศจนกลายเป็นสมมติกฎหมายว่า “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษ ถ้าไม่มีกฎหมาย” (ซึ่งความเต็มในภาษาลละตินมีว่า Nullum crimen, nulla poena sine lege) สำหรับประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 2 วรรคแรกว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

ข. สาระสำคัญทางการกระทำ เพียงแต่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดความผิดขึ้นตามที่กล่าวในข้อ ก. นั้น หาได้มีผลทำให้เกิดความผิดเกิดขึ้นไม่ ความผิดทั้งหลายตามกฎหมายบัญญัติจะเกิดขึ้นได้ก็แต่โดยการกระทำของบุคคล และการกระทำนี้ต้องแสดงออก

ให้ปรากฏขึ้นเพียงแต่คิดอยู่ในใจแม้จะชั่วร้ายเพียงใด ตราบใดที่ยังมิได้ลงมือกระทำการตามที่คิดไว้ ความผิดก็ยังไม่เกิดขึ้น ฉะนั้นการกระทำจึงเป็นสาระสำคัญของความผิดซึ่งจะขาดเสียมิได้เช่นกัน

“การกระทำ” ตามกฎหมายอาญามีความหมายกว้างกว่า การกระทำตามความรู้ความเข้าใจของสามัญชนทั่ว ๆ ไป เพราะกฎหมายอาญาได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “การกระทำ” ให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันผลอันนั้นด้วย

โดยเหตุนี้ การที่เราอยู่เฉย ๆ โดยงดเว้นมิได้ทำอะไรเลยบางครั้งกฎหมายอาจถือว่าเป็นการกระทำก็ได้ ถ้าเป็นเรื่องที่เรางดเว้นกระทำการใดซึ่งเรามีหน้าที่จักต้องกระทำนั้นเพื่อป้องกันผลอันนั้นด้วย

ตัวอย่างเช่น มารดามีหน้าที่ต้องให้นมบุตรทารกเพื่อป้องกันผล คือ ไม่ให้บุตรต้องอดนมตาย ถ้ามารดามีเจตนาจะฆ่าบุตรของตนให้ตาย มารดาจึงงดเว้นการให้นมบุตรเสีย ปล่อยให้บุตรทารกของตนอดนมจนถึงแก่ความตาย กรณีเช่นนี้มารดาก็จะมีความผิดฐานฆ่าคนตาย

อุทาหรณ์ในตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่า ตามข้อเท็จจริงมารดามีได้ลงมือกระทำการใด ๆ ต่อบุตรทารกของตนเลย แต่ในสายตาของกฎหมายถือว่าการงดเว้นกระทำในสิ่งซึ่งมีหน้าที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลอันใดอันหนึ่งขึ้นนั้น ถือว่าเป็น “การกระทำ” ตามกฎหมาย

ควรสังเกตว่า การงดเว้นไม่กระทำซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นการกระทำนั้น หมายความว่า การงดเว้นกระทำในสิ่งซึ่งตนมีหน้าที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลเท่านั้น หากเป็นการงดเว้นไม่กระทำการทั่ว ๆ ไป ซึ่งตนไม่มีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อป้องกันผลย่อมไม่ถือว่าเป็นการกระทำตามความหมายของกฎหมาย

ตัวอย่างเช่น ผู้รับฝากดูแลเด็กเล็ก ๆ ย่อมมีหน้าที่ดูแลให้ความปลอดภัยแก่เด็กด้วย หากมีสิ่งใดที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็ก ผู้รับฝากดูแลมีหน้าที่โดยตรง

ที่จักต้องกระทำการใด ๆ เพื่อป้องกันมิให้เกิดเป็นผลอันตราย คือ ตกป๋อน้ำตายได้ เราย่อมมีหน้าที่อุ้มเด็กมารับฝากดูแลเด็ก เมื่อเราเห็นเด็กคลานไปที่ขอบบ่ออาจเกิดอันตราย คือ ตกป๋อน้ำตายได้ เราย่อมมีหน้าที่อุ้มเด็กมาเสียจากบ่อนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดภัยอันตรายแก่เด็ก ถ้าเรามีเจตนาจะให้เด็กตกน้ำตายเราจึงดเว้นไม่กระทำการใด ๆ เพื่อป้องกันผลนั้น ปลอ่ยให้เด็กตกน้ำตายย่อมได้ชื่อว่าเราเป็นผู้กระทำให้เด็กตายโดยเจตนา จึงมีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา

แต่ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏว่าเรามีได้เป็นผู้รับฝากเด็กไว้ จึงไม่มีหน้าที่จะต้องดูแลเด็กนั้นแต่อย่างใด เพียงแต่เดินผ่านมาเห็นเด็กคลานอยู่ขอบบ่ออาจตกน้ำตายได้ เราก็อยู่เฉย ๆ ปลอ่ยให้เด็กคลานจนตกน้ำตาย ดังนี้ จะถือว่าเราเป็นผู้กระทำการฆ่าเด็กไม่ได้ เพราะเราไม่มีหน้าที่ป้องกันผลนั้น แต่เราอาจมีความผิดหลุโทษได้ ถ้าเราสามารถจะช่วยเด็กนั้นได้โดยไม่ยากแล้วว่าจะเกิดอันตรายแก่ตัวเราเองแล้วเราไม่ช่วย

กล่าวโดยสรุป การงดเว้นไม่กระทำการซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นการกระทำนั้น ต้องดูหน้าที่ของผู้กระทำนั้นด้วยว่าเขามีหน้าที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นหรือไม่ หากไม่มีหน้าที่ เขาก็มีสิทธิเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ หากเป็นหน้าที่ซึ่งจักต้องกระทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลอันใดอันหนึ่ง เขาก็มีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย หากงดเว้นไม่กระทำเป็นเหตุให้เกิดผลอันใดขึ้น กฎหมายก็ให้ถือว่าเขาเป็นผู้กระทำให้เกิดผลอันนั้นขึ้น

ค. สาระสำคัญทางสภาพจิตใจของผู้กระทำ หลักเกณฑ์ความรับผิดชอบทางอาญานอกจากจะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดและมีการกระทำ ความผิดนั้น ดังที่ได้กล่าวมาในข้อ ก, ข. แล้ว ยังต้องพิจารณาต่อไปถึงสภาพทางจิตใจของผู้กระทำด้วยว่า เขามีเจตนาที่จะกระทำการนั้นด้วยหรือไม่ หากผู้กระทำไม่มีเจตนา โดยปกติการกระทำนั้นจะไม่เป็นความผิด เว้นแต่เป็นเรื่องการกระทำใด ๆ ประมาท ซึ่งกรณีนั้น กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด หรือเว้นแต่เป็นกรณีซึ่งกฎหมายเอาผิดโดยบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็น

ความผิดแม้เป็นการกระทำโดยไม่มีเจตนา

การกระทำโดยเจตนา เป็นการกระทำโดยผู้กระทำรู้สำนึกในการกระทำ และผู้กระทำมีจิตใจชั่วร้ายประสงค์ที่จะกระทำเพื่อให้เกิดผลตามเจตนามุ่งร้ายของตนโดยตรงประการหนึ่ง หรือแม้ไม่ประสงค์ต่อผลโดยตรง แต่โดยลักษณะของการกระทำผู้กระทำย่อมเล็งเห็นผลได้ว่าการกระทำของตนนั้นผลจะเกิดขึ้นอย่างไร ก็ถือว่าผู้กระทำมีเจตนา ซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นเจตนาโดยเล็งเห็นผลอีกประการหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 1 ก ประสงค์จะฆ่า ข จึงเล็งปืนไปที่ ข และยิง ข 1 นัด ข ถูกกระสุนปืนถึงแก่ความตาย สมดังเจตนามุ่งร้ายของ ก ดังนี้ถือว่า ก กระทำการฆ่า ข โดยมีเจตนาประสงค์ต่อผลโดยตรง

ตัวอย่างที่ 2 ก ไม่ประสงค์โดยตรงจะฆ่า ข แต่ก็ยิงปืนเล็งไปยังหมู่คนในรถไฟที่มีผู้โดยสารอยู่และยิงในระยะใกล้ กระสุนปืนถูก ข ตาย ดังนี้ถือว่า ก มีความผิดฐานฆ่า ข ตายโดยเจตนา เพราะย่อมเล็งเห็นผลได้ว่า กระสุนปืนจะต้องถูกคนโดยสารคนใดคนหนึ่ง

ส่วนการกระทำโดยประมาท เป็นการกระทำซึ่งผู้กระทำไม่มีทั้งเจตนาประสงค์ต่อผลหรือเจตนาเล็งเห็นผลดังกล่าวแล้ว แต่ผู้กระทำได้กระทำไปโดยประมาท ปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่

ตัวอย่าง ก ขับรถเข้าไปในหมู่บ้าน ควรที่ ก จะลดความเร็วและใช้ความระมัดระวังให้มาก แต่ ก กลับขับไปด้วยความเร็วและไม่ระมัดระวังเป็นเหตุให้รถของ ก แล่นไปชนลูกเด็กชายแดงซึ่งกำลังเดินข้ามถนนได้รับบาดเจ็บจนถึงแก่ความตาย ดังนี้ จะเห็นว่า ก ไม่มีเจตนาประสงค์ต่อผลที่จะชนเด็กชายแดง และไม่อาจเล็งเห็นผลได้ว่ารถจะชนเด็กชายแดง การกระทำของ ก จึงไม่เป็นความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา แต่เนื่องจากมีกฎหมายบัญญัติว่า การทำให้คนตายโดยประมาทก็เป็นความผิด จึงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงต่อไปว่า

การขับรถชนเด็กชายแดงเป็นการกระทำโดยประมาทหรือไม่ ซึ่งจะเห็นว่าการขับรถเข้าไปในหมู่บ้านตามพฤติการณ์อย่างนั้น ควรต้องลดความเร็ว และวิสัยของคนขับรถเช่นนั้นต้องใช้ความระมัดระวังยิ่งขึ้น แต่ ก ก็หาได้ใช้ความระมัดระวังดังกล่าวไม่ เป็นเหตุให้เกิดเหตุชนเด็กชายแดงขึ้น ซึ่งถ้า ก ใช้ความระมัดระวัง ก อาจใช้ห้ามล้อได้ทันและจะไม่ชนเด็กชายแดงตาย การกระทำของ ก จึงเป็นการกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้คนตาย

3. กำหนดประเภทของวิธีการเพื่อความปลอดภัย อันเป็นมาตรการของกฎหมายซึ่งบัญญัติขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องและรักษาความปลอดภัยให้แก่ชุมชน ซึ่งได้แก่มาตรการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 กักกัน คือการควบคุมผู้กระทำผิดติดนินสัยไว้ในเขตกำหนด เพื่อป้องกันการกระทำผิด ติดนินสัย และเพื่อฝึกอาชีพ ซึ่งศาลอาญาพิพากษาให้กักกันผู้มีพฤติการณ์เข้าลักษณะเป็นผู้กระทำผิดติดนินสัย มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าสามปี และไม่เกินสิบปีก็ได้

3.2 ห้ามเข้าเขตกำหนด เป็นมาตรการซึ่งให้อำนาจแก่ศาลที่พิพากษาลงโทษผู้ใดและศาลเห็นสมควรเพื่อความปลอดภัยของประชาชน ศาลอาจจะสั่งในคำพิพากษาว่าเมื่อผู้นั้นพ้นโทษตามคำพิพากษาแล้วห้ามมิให้ผู้นั้นเข้าไปในท้องที่หรือสถานที่ซึ่งศาลพิจารณาเห็นว่าหากปล่อยให้อำนาจเข้าไปแล้วจะกระทำผิดอีกหรือจะก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ประชาชนได้ เป็นเวลาไม่เกินห้าปี

3.3 เรียกประกันทัณฑ์บน คือกรณีที่มีการพิจารณาตีความผิดใด ถ้าศาลไม่ลงโทษผู้ถูกฟ้องแต่มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกฟ้องน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ศาลมีอำนาจที่จะสั่งผู้นั้น ให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินไม่เกินกว่าห้าพันบาท และมีเงื่อนไขว่าผู้นั้นจะไม่ก่อเหตุดังกล่าวตลอดเวลาที่ศาลกำหนดแต่ไม่เกินสองปี และจะสั่งให้มีประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

3.4 คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าการปล่อยตัวผู้มีจิตบกพร่อง ไร้จิต หรือจิตฟั่นเฟือน ซึ่งไม่ต้องรับโทษหรือได้รับการลดโทษตามกฎหมาย จะเป็นการไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน ศาลจะสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปคุมไว้ในสถานพยาบาลก็ได้ และคำสั่งนี้ศาลจะเพิกถอนเสียเมื่อใดก็ได้หากศาลเห็นว่าอาการวิปริตของผู้นั้นดีขึ้นจนเชื่อได้ว่าจะไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ประชาชน

3.5 ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นกรณีซึ่งศาลเห็นว่าผู้ใดกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากปล่อยให้ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น ๆ ต่อไป อาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามบุคคลนั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น มีกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้ เช่น นายแดงมีอาชีพขับรถแท็กซี่ ได้ลักทรัพย์ผู้โดยสารเสมอ ดังนั้นศาลจะสั่งห้ามมิให้นายแดงประกอบอาชีพขับรถแท็กซี่มีกำหนดเวลาไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันพ้นโทษได้

4. กำหนดประเภทต่าง ๆ ของโทษตามประมวลกฎหมายอาญา ลดหลั่นไปตามความหนักเบา ดังนี้

4.1 ประหารชีวิต คือการเอาตัวผู้ถูกศาลพิพากษาให้ประหารชีวิตไปยิงเสียให้ตาย

4.2 จำคุก คือการเอาตัวไปคุมขังไว้ในเรือนจำตามกำหนดเวลาที่ศาลพิพากษา

4.3 กักขัง คือการเอาตัวไปกักขังไว้ในสถานที่กักขังซึ่งกำหนดไว้อันมิใช่เรือนจำ

4.4 ปรับ เป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินของผู้กระทำผิด หากผู้กระทำผิดไม่ยอมชำระค่าปรับตามคำพิพากษา ก็อาจถูกกักขังแทนปรับในอัตราวันละ 70 บาทจนครบถ้วน แต่ห้ามกักขังเกินหนึ่งปี เว้นแต่กรณีปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับเกินหนึ่งปีแต่ไม่เกินสองปีก็ได้

4.5 ริบทรัพย์สิน เป็นโทษซึ่งบังคับเอา

กับทรัพย์สินซึ่งผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด กล่าวคือ เป็นของผิดกฎหมายในตัวเอง เช่น ผิ่นเถื่อน เฮโรอีน ปิ่นเถื่อน เงินตราปลอม ฯลฯ หรือเป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้ให้เพื่อจูงใจให้บุคคลกระทำความผิด หรือได้ให้เพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลกระทำความผิด ทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านี้ศาลอาชญาพิพากษาให้ริบได้ทั้งสิ้น เว้นแต่ว่าเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

5. กำหนดและวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำซึ่งไม่เป็นความผิด หรือได้ยกเว้นโทษ และเหตุผลหย่อนผ่อนโทษ

ตามปกติเมื่อบุคคลกระทำความผิดใดก็จะต้องถูกลงโทษตามอัตราโทษซึ่งกฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น แต่มีการกระทำความผิดบางกรณีซึ่งกฎหมายถือว่าไม่เป็นความผิด หรือได้รับยกเว้นโทษ หรือได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษให้ ซึ่งจะได้แยกกล่าวเป็นกรณี ๆ ไป

5.1 กรณีซึ่งกฎหมายถือว่าไม่เป็นความผิด เช่น การป้องกันพอสมควรแก่เหตุ เป็นกรณีซึ่งบุคคลจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง เช่น คนร้ายเจอมิดดาบจะฟันศีรษะเรา เราจึงชักอาวุธปืนออกมายิงคนร้าย 1 นัด กระสุนปืนถูกคนร้ายถึงแก่ความตายโดยเจตนา แต่ตามข้อเท็จจริงเรื่องนี้เราจำต้องยิงคนร้ายซึ่งเจอมิดดาบจะฟันศีรษะอันเป็นการหมายป้องกันชีวิตเรา เป็นภัยอันตรายซึ่งใกล้จะถึงและเรากระทำไปเพื่อหยุดยั้งการกระทำ ย่อมเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุการกระทำของเรา จึงเป็นการกระทำโดยมีสิทธิซึ่งเรียกว่า “สิทธิป้องกันตัวเอง” ย่อมไม่เป็นความผิด หรือต้องรับโทษแต่อย่างใด สิทธิป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นนี้ มิได้จำกัดแต่เฉพาะป้องกันตนเอง แต่อาจเป็นการป้องกันผู้อื่นด้วย ซึ่งจะต้องศึกษาในวิชากฎหมายอาญาโดยเฉพาะ

5.2 กรณีซึ่งกฎหมายยกเว้นโทษให้ เป็นกรณีซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการกระทำความผิด แต่ไม่ต้องรับโทษ ได้แก่กรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. การกระทำโดยจำเป็น ได้แก่ การกระทำความผิดด้วยความจำเป็นเพราะอยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ เช่น ก ใช้ปืนจู่บังคับให้ ข เอายาพิษใส่ในอาหารให้ ค รับประทานโดยเชื่อว่าถ้าไม่ทำตามจะยิ่งเสียให้ตาย ดังนี้ ถ้า ข ตกอยู่ในภาวะซึ่งไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ ข จำต้องกระทำไปตามความต้องการของ ก ถือว่า ข ได้กระทำความผิดโดยจำเป็นไม่เกินสมควรแก่เหตุ ข ไม่ต้องรับโทษ

นอกจากนี้ การกระทำความผิดด้วยความจำเป็นอาจจะเกิดขึ้น เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่อภัยอันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน เช่น เกิดเพลิงไหม้ขึ้นในบ้านหลังหนึ่ง มีเด็กติดอยู่ในบ้านไม่สามารถออกมาได้ เราจึงพังประตูบ้านหลังนั้นเข้าไปช่วยเหลือเด็กออกมา ดังนี้ จะเห็นว่าตามปกติการพังประตูบ้านคนอื่นเป็นความผิดอาญาฐานทำให้เสียทรัพย์ ต้องรับโทษตามกฎหมายสำหรับความผิดนั้น แต่ข้อเท็จจริงในคดีนี้เราพังประตูเพื่อช่วยเหลือเด็ก ให้พ้นจากภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง จึงเป็นการกระทำความผิดโดยจำเป็น เราไม่ต้องรับโทษ

ข. บุคคลซึ่งกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น เช่น การกระทำความผิดของคนวิกลจริต จนไม่สามารถบังคับตนเองได้ หรือกระทำความผิดในขณะที่มึนเมาเพราะเสพสุรา หรือสิ่งเมาอย่างอื่น โดยผู้เสพไม่รู้ว่าสิ่งนั้นจะทำให้มึนเมา หรือได้ถูกขืนใจให้เสพ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดสมัครใจเสพเองหรือเสพทั้ง ๆ ที่รู้ว่าสิ่งนั้นจะทำให้มึนเมา ดังนี้ จะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัวเพื่ออ้างเป็นเหตุไม่รับโทษไม่ได้

ค. เด็กอายุยังไม่เกินเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ

ง. เด็กอายุกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่เกินสิบสี่ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

จ. ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก รับของโจร ทำให้เสียทรัพย์ และบุกรุก ถ้าเป็นการกระทำที่สามมีกระทำต่อภรรยาหรือภรรยากระทำต่อสามี ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ

ฉ. การกระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน แม้คำสั่งนั้นจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถ้าผู้กระทำมีหน้าที่หรือเชื่อโดยสุจริตว่ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ เว้นแต่จะรู้ว่าคำสั่งซึ่งมีชอบด้วยกฎหมาย

5.3 กรณีซึ่งกฎหมายลดหย่อนผ่อนโทษให้ ได้แก่กรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ผู้ใดบันดาลโทสะ โดยถูกข่มเหงอย่างร้ายแรง ด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม จึงกระทำความผิดต่อผู้ข่มเหงในขณะนั้น ศาลจะลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

ข. ผู้ใดอายุกว่าสิบสี่ปี แต่ยังไม่เกินสิบเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรพิพากษาลงโทษ ก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงกึ่งหนึ่ง

ค. ผู้ใดอายุกว่าสิบเจ็ดปี แต่ยังไม่เกินยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้

ง. ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก รับของโจร ทำให้เสียทรัพย์ และบุกรุก ถ้าเป็นการกระทำที่ผู้บุพการี คือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด กระทำต่อผู้สืบสันดาน คือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ หรือผู้สืบสันดานกระทำต่อผู้บุพการีหรือพี่น้องร่วมบิดามารดาด้วยกันกระทำ

ต่อกัน กรณีนี้ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

จ. เมื่อปรากฏว่ามีเหตุบรรเทาโทษ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใจดีเลาเบาปัญญา ตกอยู่ในความทุกข์สาหัส มีคุณความดีมาแต่ก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลุแก่โทษ ต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาล อันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาหรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่ามีลักษณะทำนองเดียวกัน กรณีต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้ ในทางปฏิบัติแล้วการลดโทษศาลมักจะลดโทษกึ่งหนึ่ง หนึ่งในสามหรือหนึ่งในสี่ แล้วแต่พฤติการณ์ในคดี แต่ในบางกรณี การลุแก่โทษหรือการรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดจริงนั้น หากศาลเห็นว่ารับสารภาพเพราะจำนนต่อพยาน ศาลอาจไม่ลดโทษให้เลยก็ได้

ภาค 2 ความผิดทางอาญา

บทบัญญัติในภาคนี้จะกล่าวถึงการกระทำซึ่งจะเป็นความผิดต่าง ๆ และกำหนดอัตราโทษไว้โดยชัดเจน โดยกฎหมายได้ประมวลเอาความผิดฐานต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกันจัดเป็นหมวดหมู่ได้ รวม 12 ลักษณะด้วยกัน คือ

ลักษณะ 1 ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ได้แก่ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐบาลในและภายนอกราชอาณาจักร และความผิดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ

ลักษณะ 2 ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง ได้แก่ ความผิดต่อเจ้าพนักงานและความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ลักษณะ 3 ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม ได้แก่ ความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรมและความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

ลักษณะ 4 ความผิดเกี่ยวกับศาสนา

ลักษณะ 5 ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข
ของประชาชน

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิด
ภัยอันตรายต่อประชาชน

ลักษณะ 7 ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและ
การแปลง เช่น การปลอมแปลงเงินตรา ดวงตรา
แสตมป์ และตัว และความผิดเกี่ยวกับการปลอมเอกสาร

ลักษณะ 8 ความผิดเกี่ยวกับการค้า เช่น
ฐานเลียนเครื่องหมายการค้า ปลอมเครื่องหมายการค้า

ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ เช่น ฐาน
ข่มขืนกระทำชำเรา และอนาจาร

ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย
เช่น ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ทำให้
แท้งลูก และฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บและคนชรา

ลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ และ
ชื่อเสียง เช่น ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดฐาน
เปิดเผยความลับ และฐานหมิ่นประมาท

ลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ความผิด
ฐานลักทรัพย์ จี้จราวทรัพย์ จิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์
กรรโชก ริดเอาทรัพย์ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก
รับของโจร ทำให้เสียทรัพย์ และความผิดฐานบุกรุก

ภาค 3 ลหุโทษ

ความผิดลหุโทษ เป็นความผิดซึ่งต้องระวางโทษ
จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท
หรือทั้งจำทั้งปรับเช่นว่ามานี้ด้วยกัน

ความผิดลหุโทษที่บัญญัติไว้ในภาค 3 ได้แก่
ความผิดฐานส่งเสียงอื้ออึงโดยไม่มีเหตุอันควร หรือ
ฐานทะเลาะกันอื้ออึงในทางสาธารณะ หรือปล่อยปละ
ละเลยคนวิกลจริตหรือสัตว์ดุร้ายออกไปเที่ยวโดย
ลำพัง หรือฐานกระทำการทารุณต่อสัตว์ เป็นต้น

ความผิดลหุโทษดังกล่าว เป็นความผิดเล็กน้อย
น้อย ๆ มิได้มีความร้ายแรงหรือก่อให้เกิดความเสียหาย
หรือภัยอันตรายต่อคนอื่นและสังคมเท่าใดนัก กฎหมาย
มุ่งจะปรามมิให้คนไปกระทำเท่านั้น จึงมีโทษแต่
เพียงเบาบาง และเป็นการเอาผิดโดยเคร่งครัด กล่าวคือ
บัญญัติให้ถือเป็นหลักว่า ความผิดลหุโทษแม้จะกระทำ
โดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด และต้องรับโทษ เว้นแต่
กฎหมายจะบัญญัติให้เป็นอย่างอื่น ซึ่งแตกต่าง
กับความผิดอาญาทั่ว ๆ ไปในภาค 2 ดังที่ได้กล่าวมา
แล้วว่า ผู้กระทำจะต้องรับโทษเมื่อได้กระทำโดยมี
เจตนา เว้นแต่ในกรณีเป็นการกระทำโดยประมาท
ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดย
ประมาท

บทที่ 5

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยซึ่งใช้บังคับในปัจจุบันนี้ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยที่ประเทศไทยเรามีข้อผูกพันกับต่างประเทศ ยอมให้สิทธิพิเศษซึ่งเรียกว่า “สภาพนอกอาณาเขต” (Extra territoriality) แก่ต่างประเทศ ทำให้หลายประเทศเข้ามาตั้งศาลชำระคดีที่คนในบังคับของเขาเองเป็นคู่ความ ความเสียเปรียบเช่นนี้ได้มีการเรียกร้องและพยายามที่จะจัดการให้เราได้รับเอกราชทางศาลอย่างเต็มที่ คือ ไม่ว่าบุคคลใดเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ถ้ากระทำความผิดไม่ว่าในทางอาญาหรือทางแพ่งก็ต้องขึ้นศาลไทย เริ่มตั้งแต่ในรัชกาลที่ห้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รัฐบาลไทยได้พยายามดำเนินการเจรจาในเรื่องนี้ แต่ได้รับข้อโต้แย้งจากต่างประเทศว่าตัวบทกฎหมายของเราล้าสมัย ยังไม่บริบูรณ์ เขาจะยินยอมให้เอกราชทางศาลแก่เราก็ต่อเมื่อเรามีประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้ว ในสมัยนั้นประเทศไทยเราเริ่มมีแต่กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดทางอาญาเท่านั้นที่เป็นกฎหมายทันสมัยอันเป็นที่ยอมรับนับถือของรัฐบาลของประเทศต่างๆ แต่ในทางแพ่งเรายังอาศัยจารีตประเพณีเดิมของเราอยู่เป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลจึงได้ตั้งกรรมการขึ้นชำระสะสางกฎหมายในทางแพ่งและพาณิชย์ขึ้น และค่อยๆ ประกาศใช้มาทีละส่วนจนครบ 6 บรรพ ดังนี้

บรรพ 1 และ 2 ประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466 ต่อมาได้ยกเลิกทั้งสองบรรพ และประกาศใช้บทบัญญัติซึ่งชำระใหม่ ให้ใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468

บรรพ 3 เดิมประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 แต่ต่อมาได้มีการตรวจชำระใหม่ และประกาศยกเลิกฉบับเดิมโดยให้ใช้ประมวลกฎหมายฉบับที่ชำระใหม่ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2472

บรรพ 4 ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 โดยไม่มีการยกเลิกของเก่า เพราะเป็นร่างใหม่ทั้งฉบับ

บรรพ 5 ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยเป็นร่างใหม่ทั้งฉบับ แต่ต่อมาได้มีการตรวจชำระใหม่ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อความเท่าเทียมกันในสิทธิและหน้าที่ของบุรุษและสตรี ซึ่งประกาศยกเลิกฉบับเดิม โดยให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ บังคับแทน ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2533 ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2533

บรรพ 6 ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยเป็นร่างใหม่ทั้งฉบับ

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้ง 6 บรรพ มีสาระสำคัญดังนี้

บรรพ 1 หลักทั่วไป มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. บุคคล กฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ให้แก่ตัวกระทำการตามกฎหมายไว้ 2 ประเภท คือ

1.1 บุคคลธรรมดา

1.2 นิติบุคคล

1.1 บุคคลธรรมดา คือ ตัวคนเราซึ่งมีชีวิตจิตใจนี้เอง กฎหมายกำหนดให้เริ่มมีสภาพบุคคลตั้งแต่คลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสภาพบุคคลจะมีอยู่ตลอดไปจนกระทั่งถึงแก่ความตาย

1.2 นิติบุคคล นอกจากจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้แก่คนแต่ละคนแล้ว ในบางกรณีเมื่อบุคคลหลายคนร่วมกันกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นคณะบุคคลหน่วยงาน หรือกองทรัพย์สินซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะ

กระทำการใดๆ กฎหมายก็เห็นควรกำหนดให้คณะบุคคล หรือหน่วยงาน หรือกองทรัพย์สินนั้นเป็นตัวกระทำการ ตามกฎหมายได้ จึงกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้คณะ บุคคล หรือหน่วยงาน หรือกองทรัพย์สินนั้น โดย กำหนดให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล

นิติบุคคลมี 2 ประเภท คือ

ก. นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่

(1) ทบวงการเมือง คือ กระทรวง ทบวง และ กรมต่าง ๆ ของรัฐบาล เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ กรมการปกครอง เป็นต้น โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงหรือทบวงนั้น ๆ และอธิบดีกรมต่าง ๆ เป็นผู้แทนนิติบุคคล

(2) วัดวาอาราม เช่น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นต้น โดยมีเจ้าอาวาส วัดต่าง ๆ เป็นผู้แทนนิติบุคคล

(3) ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว คือ ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล และห้างหุ้นส่วนจำกัด มีหุ้นส่วนผู้จัดการเป็นผู้แทนนิติบุคคล

(4) บริษัทจำกัด คือบริษัทซึ่งตั้งขึ้นด้วยเงินทุน เป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัด เพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้น ที่ตนถือ และมีกรรมการผู้จัดการบริษัทเป็นผู้แทน นิติบุคคล

(5) สมาคม คือ นิติบุคคลซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน และมีใช่เป็นการหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน เช่น สมาคมต่าง ๆ ซึ่งได้จดทะเบียนแล้ว โดยมี นายกสมาคมเป็นผู้แทนนิติบุคคล

(6) มูลนิธิ คือ กองทรัพย์สินซึ่งได้ก่อตั้งขึ้น เพื่อการกุศล สาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือ เพื่อสาธารณประโยชน์อื่น และมีได้มุ่งหมายคำกำไร เช่น มูลนิธิสายใจไทย มูลนิธิ ปอเต็กตึ๊ง เป็นต้น มีผู้จัดการมูลนิธิเป็นผู้แทนนิติบุคคล

นิติบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ ตัวของนิติบุคคลเองไม่มีชีวิตจิตใจที่จะเป็นตัวกระทำการตามกฎหมายได้

จึงต้องกำหนดให้มีผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ๆ เป็นผู้กระทำการแทน และภายใต้ขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ๆ ผู้แทนนิติบุคคลย่อมมีอำนาจดำเนินกิจการต่าง ๆ ทั้งปวงแทนนิติบุคคลได้ทั้งสิ้น

ข. นิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ได้แก่ นิติบุคคลตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เป็นกฎหมายเฉพาะ เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514 หรือมัสยิดซึ่งได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ มัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 เป็นต้น

2. ความสามารถ กฎหมายได้จำกัดหรือบั่นทอนความสามารถของบุคคลบางประเภทไว้ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะปกป้องคุ้มครองบุคคลประเภทนั้น ๆ ซึ่งกฎหมายเห็นว่าเพราะเหตุแห่งความเยาว์วัย หรือความบกพร่องทางสภาพจิตใจ ถ้าปล่อยให้มีความสามารถเต็มบริบูรณ์ในการทำนิติกรรมสัญญาแล้ว อาจจะต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบแก่บุคคลภายนอกได้ จึงบั่นทอนหรือจำกัดความสามารถของบุคคลประเภทนั้น ๆ ลงดังต่อไปนี้

ก. ผู้เยาว์ หมายถึง บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลอาจบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 20 ปี บริบูรณ์ หรือเมื่อได้ทำการสมรส และการสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ โดยปกติผู้เยาว์จะทำนิติกรรม สัญญาใด ๆ จำต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน มิฉะนั้นนิติกรรมสัญญานั้น ๆ จะตกเป็นโมฆียะ

ข. คนไร้ความสามารถ คือ บุคคลวิกลจริต ซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ และตกอยู่ในความอุปการะของผู้อนุบาล คนไร้ความสามารถ จะทำนิติกรรมสัญญาใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น ต้องให้ผู้อนุบาลเป็นผู้ทำแทนทั้งสิ้น มิฉะนั้นนิติกรรมจะตกเป็นโมฆียะ

ค. คนเสมือนไร้ความสามารถ หมายถึง บุคคลที่มีกายพิการ หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือประพฤติดูชั่วร้าย เสเพลเป็นอาชญา หรือติด

สุรยา มา หรือมีเหตุอื่นใดทำนองเดียวกันนั้น จนไม่สามารถจัดทำกรงานโดยตนเองได้ หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเอง หรือครอบครัว และศาลได้มีคำสั่งให้บุคคลเช่นนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ โดยให้อยู่ในความพิทักษ์ของผู้พิทักษ์ คนเสมือนไร้ความสามารถนี้ กฎหมายจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาเฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือกิจการซึ่งมีความสำคัญๆ บางประเภทเท่านั้นว่าต้องให้ขอความยินยอมจากผู้พิทักษ์เสียก่อน มิฉะนั้นนิติกรรมจะตกเป็นโมฆียะ หากเป็นการกระทำนิติกรรมสัญญาเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือกิจการอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจง คนเสมือนไร้ความสามารถย่อมมีความสามารถเต็มบริบูรณ์ในอันที่จะทำการใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นได้โดยลำพังตนเอง

จ. คนวิกลจริต หมายถึง บุคคลวิกลจริต ซึ่งยังมิได้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลประเภทนี้ย่อมทำนิติกรรมสัญญาใด ๆ ได้โดยลำพังตนเอง และมีผลสมบูรณ์ นิติกรรมซึ่งบุคคลวิกลจริตทำจะตกเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าได้ทำลงในเวลาซึ่งบุคคลนั้นวิกลจริตอยู่ และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ด้วยว่าผู้ทำเป็นคนวิกลจริต

การกำหนดให้นิติกรรมสัญญาซึ่งกระทำโดยบุคคลที่บกพร่องในด้านความสามารถประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วตกเป็นโมฆียะ ก็เพื่อที่จะให้โอกาสแก่ผู้ที่กฎหมายมอบหมายหน้าที่ให้เป็นผู้ควบคุม ดูแล ปกป้องผลประโยชน์ของบุคคลประเภทนั้น ๆ กล่าวคือ ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ ผู้อุปการะของคนที่ไร้ความสามารถ และผู้พิทักษ์ของคนเสมือนไร้ความสามารถ ได้มีโอกาสตรวจสอบพิจารณาถ่วงถ่วงว่านิติกรรมซึ่งบุคคลในความปกครองดูแลของตนไปกระทำการนั้น ๆ เป็นที่เสียหายและเสียเปรียบหรือไม่ หากเห็นว่าไม่เสียหายอะไร กลับเป็นการสมประโยชน์และเป็นคุณแก่ผู้ผู้อยู่ในความปกครองก็อาจจะให้ “สัตยาบัน” เพื่อยอมรับเอาโมฆียะกรรมนั้นก็จะส่งผลให้โมฆียะกรรมนั้นมีผล

สมบูรณ์มาแต่แรกได้

ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อุปการะหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณีพิจารณาเห็นว่านิติกรรมสัญญาซึ่งบุคคลในความปกครองของตนไปกระทำและตกเป็นโมฆียะนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายและเสียหายมาก เช่น ทำสัญญาซื้อเพชรเทียมในราคาแพงเช่นนี้ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อุปการะหรือผู้พิทักษ์ก็อาจจะ “บอกล้าง” โมฆียะกรรมนั้นเพื่อให้ตกเป็นโมฆะกรรม คือ เสียเปล่ามาแต่แรก ซึ่งจะเป็เหตุให้ผู้กรณีได้กลับคืนยังฐานะเดิม กล่าวคือคืนเพชรเทียมให้แก่ผู้ขายไปแล้วเรียกเงินที่ชำระไปกลับคืนมาได้

3. ทรัพย์สิน กฎหมายได้จำแนกประเภทของทรัพย์สินไว้ 2 ประเภท คือ

ก. อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดินกับทรัพย์สินติดต่อกับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวร หรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น เช่น อาคารบ้านเรือน หรือโรงงาน ซึ่งปลูกอยู่บนที่ดิน และให้หมายรวมถึงสิทธิในที่ดินด้วย

ข. สังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหาริมทรัพย์ และหมายความรวมถึงสิทธิอื่นเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย เช่น รถ หมู หมา เป็ด ไก่ เครื่องรับวิทยุ ปากกา สมุด ธนบัตร เป็นต้น

4. นิติกรรมและสัญญา นิติกรรมสัญญาเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ที่สำคัญและใช้กันมากที่สุด เพราะเป็นการที่บุคคลก่อให้เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ และมุ่งต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างกัน และให้บังคับกันได้ตามกฎหมายลักษณะหนี้ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ตามกฎหมาย ะให้เสรีภาพแก่บุคคลในอันที่จะกระทำนิติกรรมสัญญา เพื่อก่อให้เกิดหนี้ในเรื่องใด ๆ ก็ได้ เพราะเป็นเรื่องความสมัครใจยินยอมของคู่กรณีเอง แต่อย่างไรก็ตามนิติกรรมสัญญาบางอย่างซึ่งกฎหมายจำเป็นต้องควบคุม และไม่อนุญาตให้กระทำได้ตามความสมัครใจ หากฝ่าฝืนกระทำไปก็จะไม่บังคับให้ตามนิติกรรมสัญญานั้น อันได้แก่นิติกรรมสัญญาประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) นิติกรรมสัญญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย เช่น ทำสัญญารับจ้างฆ่าคนหรือรับจ้างพิมพ์ธนบัตรปลอม เป็นต้น

(2) นิติกรรมสัญญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย กล่าวคือ เป็นเรื่องซึ่งเป็นไปไม่ได้ เช่น สัญญาซื้อขายดวงอาทิตย์ หรือสัญญาว่าจะพาไปเที่ยวเมืองสวรรค์ เป็นต้น

(3) นิติกรรมสัญญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น สัญญาตกลงเป็นเมียเช่าหรือนางบำเรอมีค่าตอบแทน เป็นต้น

(4) นิติกรรมสัญญาซึ่งมีข้อตกลงผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น มีข้อตกลงกันก่อนสมรสว่าแม้ฝ่ายใดจะมีคู่สมรสอยู่แล้ว หรือจะมีคู่สมรสอีกต่อไปมากกว่า 1 คน ก็ให้กระทำได้ ดังนั้นจะเห็นว่าในเรื่องการสมรส กฎหมายครอบครัวประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอยู่ว่าชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้ ดังนั้นข้อตกลงที่ผิดแผกแตกต่างจากกฎหมายดังกล่าวแล้วจึงตกเป็นโมฆะ หากมีผลตามกฎหมายไม่

(5) นิติกรรมสัญญาซึ่งมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่มีกฎหมายบังคับไว้ เช่น ทำสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์โดยมิได้ทำเป็นหนังสือ และมีได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ทำพินัยกรรมไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ ทำสัญญาจ้างโดยมิได้มีการจดทะเบียนจ้างงอ เป็นต้น

นิติกรรมสัญญาทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวนี้ กฎหมายบัญญัติให้เป็นโมฆะ คือ เสียเปล่ามาแต่ต้น ไม่ยอมบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ผลก็คือคู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม

นอกจากกฎหมายจะควบคุมวัตถุประสงค์และแบบของนิติกรรมสัญญาดังกล่าวแล้ว ในด้านเจตนา ความสมัครใจของคู่สัญญา กฎหมายก็มีส่วนเข้าไปควบคุมให้เป็นไปตามเจตนาของบุคคลอย่างแท้จริง

กล่าวคือ ต้องเป็นเจตนาบริสุทธิ์ด้วยความสมัครใจจริง ๆ หากเป็นนิติกรรมสัญญาซึ่งเกิดจากเจตนาอันได้มาจากการข่มขู่หรือโดยกลฉ้อฉล และความสำคัญผิดอันเป็นเจตนาซึ่งวิปริตแปรปรวนไปจากเจตนาแท้จริง ก็อาจจะมีผลทำให้นิติกรรมสัญญานั้น ๆ ตกเป็นโมฆะกรรมซึ่งอาจถูกบอกล้างให้เป็นโมฆะได้เช่นกัน

บรรพ 2 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะหนี้ และละเมิด

1. กฎหมายลักษณะหนี้ บัญญัติถึงสาระสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

1.1 ความหมายของ “หนี้”

หนี้คือ ความผูกพันในทางกฎหมายระหว่างบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้” มีความชอบธรรมที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้” ให้จำต้องส่งมอบทรัพย์สิน ทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้

ควรสังเกตว่า หนี้เน้นความผูกพันในทางกฎหมายระหว่างบุคคลเท่านั้น หากเป็นความผูกพันระหว่างบุคคลกับสิ่งอื่นย่อมไม่ใช่หนี้ และไม่อาจบังคับกันได้ เช่น แม้เราจะให้สัญญากับสุนัขของเราว่าเราจะให้สุนัขกินเนื้อวันละครั้งก็โลภหมดไปจนกว่ามันจะตาย ข้อสัญญาดังนี้หากก่อให้เกิดหนี้ไม่ และเราก็ไม่มีความผูกพันตามกฎหมายลักษณะหนี้ซึ่งจะต้องชำระหนี้โดยซื้อเนื้อให้สุนัขกินตามสัญญาไม่ว่าเราจะผิดสัญญาไม่ปฏิบัติตามพันธะข้อตกลงดังกล่าว สุนัขหรือบุคคลอื่นใดก็ไม่อาจนำคดีขึ้นฟ้องร้องบังคับเราได้เพราะไม่ใช่ “หนี้” ซึ่งจะบังคับกันได้

1.2 บ่อเกิดแห่งหนี้

คือสาเหตุหรือมูลเหตุซึ่งทำให้เกิดหนี้ขึ้นระหว่างบุคคล มีอยู่หลายสาเหตุด้วยกัน มูลเหตุที่สำคัญและเป็นที่มาของหนี้มากที่สุดคือ สัญญา เฉพาะอย่างยิ่งสัญญาต่างตอบแทนต่าง ๆ เช่นสัญญาซื้อขายยืม ก่อให้เกิดหนี้ขึ้นแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย กล่าวคือผู้ซื้อเป็นเจ้าหนี้ซึ่งมีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้ตน ส่วนผู้ขายก็เป็นเจ้าหนี้ซึ่งชอบที่จะเรียกให้ผู้ซื้อชำระราคาให้แก่ตน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ไม่ยอมชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งก็มีสิทธิฟ้องขอให้ศาล บังคับชำระหนี้ได้

1.3 วัตถุประสงค์แห่งหนี้ มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ

ก. หนี้กระทำการ เช่น ตกลงรับจ้าง วาดภาพ ถมดิน สอนดนตรี ฯลฯ ผู้รับจ้างก็มีหน้าที่ จะต้องกระทำการให้ตามสัญญา

ข. หนี้งดเว้นกระทำการ เช่น ตกลงว่า จะไม่ก่อสร้างโรงเรียนกวดวิชาทางลม ก็มีหนี้ที่จะต้อง งดเว้นไม่กระทำการก่อสร้างดังกล่าว

ค. หนี้โอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สิน เช่น หนี้ตามสัญญาซื้อขาย ผู้ขายมีหน้าที่จะต้อง โอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อ เป็นต้น

1.4 การบังคับชำระหนี้

แม้ว่าหนี้จะก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ในอันที่จะ บังคับให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ก็ตาม แต่การบังคับ ชำระหนี้ก็ต้องกระทำไปตามวิธีการซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ มิใช่ว่าเจ้าหนี้จะมีสิทธิบังคับชำระหนี้ได้ตามวิธีการใด ๆ ก็ได้ตามความพอใจ วิธีการซึ่งกฎหมายกำหนดให้ ปฏิบัติก็คือ เจ้าหนี้ต้องฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ศาลบังคับ ชำระหนี้ให้ เช่น ลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้เงินกู้จำนวน 10,000 บาท เจ้าหนี้ต้องฟ้องคดีต่อศาลขอให้ศาล พิพากษาบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้จำนวนนั้น มิใช่ว่า เมื่อทวงให้ชำระหนี้ ลูกหนี้ไม่ชำระ เจ้าหนี้ก็จัดการ บังคับชำระหนี้เองโดยเข้าไปรื้อค้นและยึดเอาข้าวของ เงินทองของลูกหนี้มาพอแก่จำนวนหนี้ หรือจับเอาตัว ลูกหนี้มากักขังไว้แล้วบอกให้ญาติพี่น้องของลูกหนี้ เอาเงินมาชำระหนี้แทน จึงจะปล่อยตัวไป วิธีการ ต่าง ๆ ดังกล่าววนนอกจากจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ว่าด้วยการบังคับชำระหนี้แล้ว ตัวเจ้าหนี้เองก็อาจมี ความผิดและต้องรับโทษทางอาญาฐานบุกรุก ลักทรัพย์ หรือทำให้เสื่อมเสียเสรีภาพอีกด้วย

แต่ถ้าเจ้าหนี้ดำเนินการบังคับชำระหนี้ตามวิธีการ ที่กฎหมายกำหนด คือฟ้องคดีขอให้ศาลพิพากษา บังคับให้ลูกหนี้ชำระ เมื่อศาลมีคำพิพากษาและออกคำ บังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ลูกหนี้กลับเพิกเฉยไม่ ยอมชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็อาจดำเนินการบังคับคดีโดยขอให้

ศาลสั่งยึดทรัพย์สินของลูกหนี้มาขายทอดตลาด นำเงิน มาชำระหนี้ของตนเองจนครบถ้วนได้

ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้ สามารถบังคับกันได้ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งหนี้มีสภาพที่ไม่ เปิดช่องให้บังคับกันได้ เช่น สัญญาจ้างร้องเพลง ผู้รับจ้างมีหนี้ต้องกระทำการร้องเพลงให้เจ้านั้นตาม สัญญา ถ้าจะบังคับให้ร้องเพลงตามสัญญาการชำระหนี้ เช่นนี้จะไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย เช่นลูกหนี้ แกล้งร้องเพลงผิด ๆ ถูก ๆ ทั้งเนื้อร้องและทำนอง เจ้านั้นก็ไม่ได้ประโยชน์สมควรความมุ่งหมาย จึงถือว่า กรณีเช่นนี้สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้กระทำได้ เจ้านั้น ก็ชอบที่จะบังคับชำระหนี้โดยร้องขอต่อศาลให้ส่งบุคคล ภายนอกซึ่งเขาเต็มใจร้องเพลงนั้นกระทำให้แทนโดยให้ ลูกหนี้ซึ่งไม่ยอมชำระหนี้นั้นเสียค่าใช้จ่ายแทนให้ก็ได้ หรือในกรณีผิดสัญญาซื้อขายที่ดิน ผู้ซึ่งเป็นผู้ขายต้อง โอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่ผู้ซื้อซึ่งเป็นเจ้านั้น แต่ผู้ขาย ไม่ยอมโอนทางทะเบียนให้ตามสัญญา เมื่อผู้ซื้อฟ้อง ขอให้ศาลบังคับให้ผู้ขายจัดการโอนทางทะเบียนให้ ผู้ขายไม่ยอมไปลงชื่อโอนให้ที่หอทะเบียนที่ดิน ศาล ก็อาจจะสั่งให้ถือเอาคำพิพากษาแทนการจดทะเบียนา ของผู้ขายคือลูกหนี้ได้ และเมื่อผู้ซื้อนำคำพิพากษา เช่นว่านี้ไปแสดงต่อเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ก็จะจัดการ โอนชื่อผู้ซื้อเป็นเจ้าของที่ดินได้ตามความประสงค์

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นอันจะให้งดเว้น การอันใด เช่น ตกลงว่าจะไม่สร้างอาคารบังแสงสว่าง และทิศทางลม แล้วลูกหนี้เกิดฝ่าฝืนข้อตกลงไปสร้าง อาคารขึ้น เจ้าหนี้ก็มีสิทธิฟ้องขอให้ศาลบังคับลูกหนี้ รื้อถอนอาคารนั้นได้ ถ้าศาลมีคำพิพากษาให้รื้อถอน แล้วลูกหนี้ยังเพิกเฉยไม่จัดการรื้อถอนไปตามคำพิพากษา ศาลก็อาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไปจับตัวลูกหนี้มาขังไว้ จนกว่าลูกหนี้จะยอมรื้อถอนไปตามคำพิพากษาก็ได้

1.5 ความระงับแห่งหนี้ หนี้จะระงับไปด้วย เหตุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. โดยการชำระหนี้ หมายความว่า เมื่อลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ถูกต้องครบถ้วน ตามสัญญาแล้วหนี้เป็นอันระงับสิ้นไป

2. โดยการปลดหนี้ คือ กรณีซึ่งเจ้าหนี้ แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ หนี้นั้นก็จะดับ เช่นกัน

3. โดยการหักกลบลบหนี้ หมายความว่า ถ้าบุคคลสองคนต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกันโดย มูลหนี้อันมีวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน และหนี้ทั้งสองราย ต่างก็ถึงกำหนดชำระแล้วทั้งคู่ ในกรณีเช่นนี้ ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งอาจขอหักกลบลบหนี้เพื่อทำให้หนี้นั้นระงับได้ เช่นกัน

4. โดยการแปลงหนี้ใหม่ เช่นแต่เดิม เป็นหนี้ค่าซื้อสินค้า ผู้ซื้อยังมีได้ชำระราคา ต่อมาผู้ซื้อ และผู้ขายตกลงกันแปลงหนี้จากสัญญาซื้อขายมาเป็น สัญญากู้เงินดังนี้ หนี้ตามสัญญาซื้อขายเป็นอันระงับ ผู้ซื้อกลายเป็นลูกหนี้ผู้ขายตามสัญญากู้ต่อไป

5. โดยหนี้ที่เคลื่อนที่กัน หมายถึงกรณี ซึ่งสิทธิและความรับผิดชอบในหนี้รายใดตกอยู่กับบุคคล คนเดียว ก็เป็นเหตุให้หนี้รายนั้นระงับสิ้นไปเช่นกัน

2. ละเมิด มีบทบัญญัติอันเป็นสาระสำคัญ 3 เรื่องคือ

2.1 หลักเกณฑ์ความรับผิดเพื่อละเมิด มีอยู่ว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน เพื่อการนั้น

2.2 กำหนดตัวบุคคลซึ่งต้องร่วมรับผิด ในผลแห่งการกระทำละเมิดของบุคคลอื่นไว้ ดังต่อไปนี้

ก. นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดกับลูกจ้าง ในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการ ที่จ้างนั้น

ข. ตัวการต้องร่วมกันรับผิดกับตัวแทน ในผลแห่งการละเมิด ซึ่งตัวแทนได้กระทำไปใน ขอบข่ายของงานซึ่งตัวการได้มอบหมายนั้น

ค. ผู้ว่าจ้างทำของต้องร่วมรับผิดกับ ผู้รับจ้างทำของ ถ้าผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดในส่วนการงาน ที่สั่งให้ทำ หรือในคำสั่งซึ่งตนได้ให้ไว้ หรือในการ

เลือกหาผู้รับจ้าง (คำว่าจ้างทำของนี้เป็นศัพท์บัญญัติ ในกฎหมายอาจมีสิ่งของเกิดขึ้นจริง ๆ ก็ได้ เช่น จ้าง ช่างทองรูปพรรณให้ทำสร้อย จ้างอู่ให้ต่อเรือ หรือ อาจไม่มีสิ่งของเกิดขึ้นจริง ๆ ก็ได้ เช่น จ้างนักสืบ ให้ไปสืบเรื่องราวต่าง ๆ จ้างบริษัทโฆษณาให้โฆษณา สินค้า เป็นต้น สาระสำคัญของการจ้างทำของตามกฎหมายอยู่ที่ความสำเร็จของกิจการที่จ้าง ไม่จำเป็นต้องมีสิ่งของที่จับต้องหรือมองเห็นได้เป็นผลของ สัญญาทุกกรณีไป)

ง. บิดามารดาของบุตรผู้เยาว์หรือ ผู้อนุบาลของคนวิกลจริตต้องร่วมรับผิดชอบในผลแห่งการ กระทำละเมิดของผู้เยาว์ หรือบุคคลวิกลจริต เว้นแต่ พิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น

จ. ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอื่น ซึ่งรับดูแลบุคคลผู้ไร้ความสามารถอยู่เป็นนิจก็ดี ชั่วครั้ง ชั่วคราวก็ดี จะต้องรับผิดชอบร่วมกับผู้ไร้ความสามารถ ในการละเมิดซึ่งเขาได้กระทำลงในระหว่างที่อยู่ในความ ดูแลของตน ถ้าพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มิได้ใช้ความ ระมัดระวังตามสมควร

ฉ. บุคคลซึ่งยุยงส่งเสริมหรือช่วยเหลือ ในการทำละเมิด ต้องร่วมรับผิดกับผู้ทำละเมิดโดยถือว่าเป็นผู้ร่วมทำละเมิดนั้นด้วย

2.3 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิด

1. ผู้กระทำละเมิดต้องชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนอย่างใดและเพียงใดให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่ พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

2. ค่าสินไหมทดแทนซึ่งผู้กระทำละเมิด จะต้องรับผิดชอบมีหลายอย่าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผลแห่งการ ละเมิดเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งใด

ก. ถ้าทำให้เกิดความเสียหายต่อ ทรัพย์สิน ก็ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยการคืนทรัพย์สิน อันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคา ทรัพย์สินนั้นรวมทั้งค่าเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย

ข. ถ้าทำให้เขาถึงตายในทันที ค่า สินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอัน

จำเป็นอย่างอื่น ๆ อีกด้วย ถ้ามิได้ตายในทันที (คือ ภายหลังจึงตายเพราะเหตุที่ถูกกระทำนั้น) นอกจาก ค่าปลงศพและค่าใช้จ่ายดังกล่าวแล้ว ผู้ต้องเสียหาย ยังเรียกค่ารักษาพยาบาลและค่าเสียหายที่ต้องขาด ประโยชน์ทำมาหาได้ เพราะไม่สามารถประกอบ การงานนั้นได้อีกด้วย และถ้าเหตุที่ตายนั้นทำให้บุคคล คนหนึ่งคนใดต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมาย บุคคลนั้น ขอบที่จะเรียกค่าขาดไร้อุปการะได้อีกด้วย

ด. ถ้าทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกาย หรืออนามัย ค่าสินไหมทดแทนคือค่าใช้จ่ายซึ่งต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบ การงานโดยสิ้นเชิง หรือแต่บางส่วน ทั้งในเวลา ปัจจุบันและอนาคตด้วย

ง. ถ้าทำให้เขาเสียหายแก่ชื่อเสียง เมื่อผู้เสียหายร้องขอศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นจัดการ ตามควรเพื่อทำให้ชื่อเสียงกลับคืนดี เช่น ให้ลงประกาศ หนังสือพิมพ์ขอขมาหรือแถลงความจริง และทั้งให้ ใช้ค่าเสียหายด้วยก็ได้

บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สัญญาเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้มากที่สุด และกฎหมายให้ เสรีภาพแก่บุคคลซึ่งจะทำนิติกรรมสัญญา ข้อตกลง ผูกพันกันอย่างไรก็ได้ทั้งสิ้น จะมีข้อจำกัดเฉพาะ แต่เพียงสัญญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความ สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี หรือเป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการอันต้องห้ามขัดแจ้งโดยกฎหมายเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามเพื่อปกป้องคุ้มครองมิให้มีการเอารัด เอาเปรียบกันมากเกินไปนัก และเพื่อความสะดวก ในการทำสัญญาและการบังคับชำระหนี้ให้เป็นไป ตามข้อตกลง กฎหมายได้รวบรวมหลักเกณฑ์และ สาระสำคัญของสัญญาบางประเภทซึ่งใช้กันอยู่บ่อย ๆ ในการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ขึ้นเป็นหมวดหมู่ จัดเป็น เอกเทศสัญญาต่าง ๆ รวม 23 ลักษณะด้วยกัน คือ ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน ยืม ฝากทรัพย์สิน ค่าประกัน จำนอง จำนำ เก็บของในคลังสินค้า ตัวแทนนายหน้า ประนี ประนอมยอมความ การพนันและขึ้นต่อ บัญชีเดินสะพัด

ประกันภัย ตัวเงิน หุ้นส่วนบริษัท และสมาคม ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าเอกเทศสัญญาจะมีจำกัดประเภท อยู่เพียง 23 ลักษณะนี้เท่านั้น สัญญาใดที่คู่สัญญา ทำขึ้นผูกพันกัน แม้จะไม่เข้าลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังกล่าวมาแล้วก็ตาม ก็อาจเป็นเอกเทศสัญญาที่เรียกชื่อ เป็นอย่างอื่นก็ได้

บรรพ 4 ทรัพย์สิน เป็นบทบัญญัติซึ่งกล่าวถึง การได้มาและสูญเสียไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน รวมตลอดทั้งแดนแห่งกรรมสิทธิ์และการใช้กรรมสิทธิ์ ต่าง ๆ ด้วย ส่วนในด้านสิทธิครอบครอง กฎหมายก็ได้ บัญญัติถึงการได้มาและสูญเสียไปและรวมตลอดถึงการ ใช้สิทธิครอบครองด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นบทบัญญัติ ของบรรพ 4 ยังได้กล่าวถึงทรัพย์สินบางประเภท เช่น ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิ เก็บกิน และภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ด้วย ซึ่ง สิทธิที่มีชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ต้องศึกษาเป็นพิเศษในวิชา กฎหมายจึงจะสามารถเข้าใจรายละเอียดได้

บรรพ 5 ครอบครอง เป็นบทบัญญัติของกฎหมาย เกี่ยวกับสถาบันครอบครองของไทย เริ่มตั้งแต่การหมั้น การสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ทรัพย์สิน ระหว่างสามีภรรยา และการสิ้นสุดแห่งการสมรส หาก ในระหว่างการสมรสเกิดบุตรออกมาก็มีบทบัญญัติ ของกฎหมายว่าด้วย บิดามารดากับบุตร สิทธิและ หน้าที่ของบิดามารดากับบุตร หากมีปัญหาว่าบิดามารดา ไม่อาจใช้อำนาจปกครองบุตรได้ ก็มีบทบัญญัติของ กฎหมายว่าด้วยความปกครอง นอกจากนี้ยังมีบท บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องบุตรบุญธรรมและเรื่องค่าอุปการะ เลี้ยงดูที่สามีกับภรรยา หรือบิดามารดากับบุตร อาจต้อง จ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง

บรรพ 6 มรดก เป็นบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพสุดท้ายกล่าวถึง ลักษณะการตกทอดแห่งทรัพย์สินมรดกกว่าเมื่อมีบุคคลใดตาย ก็ให้ทรัพย์สินมรดกของเขาตกทอดไปยังทายาท ซึ่งอาจ จะเป็นทายาทโดยธรรมหรือทายาทซึ่งมีสิทธิตาม พินัยกรรมที่เรียกว่า “ผู้รับพินัยกรรม” ก็ได้ ขึ้นอยู่กับ ว่าก่อนตายเจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมไว้หรือไม่ หาก

ได้ทำพินัยกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกไว้อย่างไรก็จะแบ่งปันทรัพย์สินมรดกไปตามข้อกำหนดในพินัยกรรมนั้นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนาเมื่อตายของเจ้าของมรดก หากมิได้มีการทำพินัยกรรมไว้หรือพินัยกรรมที่ทำไว้เสื่อมเสียไม่มีผลบังคับใช้ด้วยประการใด ๆ กองมรดกก็จะตกทอดไปยังทายาทโดยธรรมซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 ลำดับ คือ

1. ผู้สืบสันดาน ได้แก่ ลูก หลาน เหลน ลื้อ
2. บิดามารดา
3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
4. พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน
5. ปู่ ย่า ตา ยาย
6. ลุง ป้า น้า อา

ทายาทโดยธรรมทั้ง 6 ลำดับนี้ เฉพาะทายาทในลำดับต้นเท่านั้นจึงจะมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย ทายาทในลำดับหลังจะมีสิทธิต่อเมื่อไม่มีทายาทในลำดับต้นแล้ว เว้นเฉพาะแต่ทายาทในลำดับที่ 1

และ 2 เท่านั้นที่ไม่ตัดสิทธิซึ่งกันและกัน เช่น ถ้ามีทายาทในลำดับที่ 2 คือ บิดามารดาของผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ ทายาทในลำดับที่ 3, 4, 5, 6, ย่อมไม่มีสิทธิจะได้รับมรดก หรือหากไม่มีทายาทในลำดับที่ 1, 2, 3 กองมรดกจะตกทอดไปยังทายาทอันดับที่ 4 และทายาทในอันดับที่ 5, 6 จะไม่มีสิทธิได้รับมรดก ฉะนั้นในอันดับที่ 6 ได้แก่ ลุง ป้า น้า อา ของผู้ตายจะมีสิทธิได้รับมรดกต่อเมื่อผู้ตายไม่มีทายาทในอันดับที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 หลงเหลืออยู่อีกเลย

ที่ว่าทายาทอันดับที่ 1, 2 ไม่ตัดสิทธิซึ่งกันและกันหมายความว่า แม้บุตรผู้ตายซึ่งเป็นทายาทในลำดับที่ 1 ยังมีชีวิตอยู่ บิดามารดาของผู้ตายซึ่งเป็นทายาทในลำดับที่ 2 ก็ยังมีสิทธิได้รับมรดกด้วย

นอกจากนี้คู่สมรสของผู้ตายก็ยังมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม มีสิทธิรับมรดกของผู้ตายด้วยเช่นกัน แต่ทายาทซึ่งเป็นคู่สมรสนี้ไม่ตัดสิทธิทายาทอื่นทั้ง 6 ลำดับดังกล่าว

บทที่ 6

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญา

ในบทที่ 4 และบทที่ 5 ได้กล่าวถึงเนื้อหาสาระของกฎหมายอาญากับกฎหมายแพ่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสารະບັດ (Substantive Law) คือเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคลว่ามีอย่างไร การกระทำใดจะเป็นความผิดและต้องรับโทษหรือไม่อย่างไร แต่ในบทนี้จะได้กล่าวถึงกฎหมายในอีกส่วนหนึ่งคือ กฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการดำเนินคดีในศาล เพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งหรือดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายอาญาดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสารະບັດ กฎหมายวิธีสบัญญัตติดังกล่าว ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

แบ่งออกเป็น 4 ภาค

ภาค 1 บททั่วไป กล่าวถึงเรื่องเขตอำนาจศาล โดยกำหนดให้คู่ความต้องนำคดีขึ้นฟ้องร้องยังศาลที่มีอำนาจชำระคดีเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าเป็นคำฟ้องเกี่ยวกับทรัพย์สินก็ต้องฟ้องยังศาลซึ่งตัวทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ภายในเขตอำนาจ หากเป็นคำฟ้องไม่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น คำฟ้องบังคับชำระหนี้สินก็ต้องยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับคู่ความนั้น กฎหมายได้บัญญัติให้สิทธิเฉพาะบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเท่านั้น จึงจะมีอำนาจยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้และต้องปรากฏว่ามีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่เกิดขึ้น

บัลลังก์พิจารณาคดีของผู้พิพากษา

หรือต้องปรากฏว่ามีความจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลด้วย จึงจะมีอำนาจนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้ หากมิใช่ บุคคลหรือแม้จะเป็นบุคคล แต่ไม่มีการโต้แย้งสิทธิและ ไม่มีความจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลด้วยประการใด ๆ ก็ไม่อาจเข้าเป็นคู่ความที่จะฟ้องร้องคดีต่อศาลได้

เมื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ก็จะได้ดำเนินการ พิจารณาสืบพยานหลักฐาน โดยเปิดโอกาสให้คู่ความนำ พยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล เพื่อสนับสนุนข้ออ้าง หรือข้อเถียงของตนเพื่อโน้มน้าวให้ศาลเชื่อว่าความจริง เป็นไปดังที่ตนกล่าวอ้าง หรือโต้เถียงปฏิเสธ อย่างไรก็ตาม การเสนอพยานหลักฐานของคู่ความ และการรับ ฟังพยานของศาลมิใช่ว่าจะกระทำได้ตามอำเภอใจ โดยไม่มีหลักเกณฑ์ กฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ การเสนอพยานหลักฐานและการรับฟังพยานหลักฐาน เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติไว้ในลักษณะ 5 แห่ง ประมวลกฎหมายนี้ เรียกว่า “พยานหลักฐาน” ด้วย

เมื่อพิจารณาสืบพยานโจทก์และจำเลยเสร็จแล้ว ศาล ก็จะได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดี และ กำหนดความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมด้วย ซึ่งศาล ก็จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ว่าด้วย “คำพิพากษาและคำสั่ง”

ในคดีบางคดี ศาลอาจมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ชี้ขาดคดีได้ แม้ทั้งที่ยังมิได้มีการสืบพยานเลย หรือ สืบพยานไปบ้างแล้วแต่ยังไม่เสร็จ แต่ที่ศาลจะปฏิบัติ เช่นนั้น เฉพาะคดีที่มีพฤติการณ์พิเศษ การฟ้องคดี แ่่งต้องเสียค่าขึ้นศาลร้อยละสองครึ่งของราคาทรัพย์สิน ที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้อง แต่ไม่เกินสองแสนบาท ถ้าเป็นคดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคลหรือสิทธิใน ครอบครัว หรือคดีฟ้องขอให้ปลดปล่อยทุกข์ อันไม่อาจ คำนวณเป็นราคาเงินได้ ก็เสียค่าขึ้นศาลสองร้อยละ แต่ถ้านหากคู่ความเป็นคนยากจนไม่มีเงินหรือทรัพย์สิน พอจะเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ ศาลก็อนุญาตให้ฟ้อง หรือต่อสู้คดีอย่างคนอนาถาได้ โดยคู่ความไม่ต้องเสีย ค่าธรรมเนียมศาล ซึ่งจะต้องศึกษาโดยละเอียดใน กฎหมายวิธีพิจารณาความอันเป็นลักษณะวิชาใหญ่ ลักษณะหนึ่งในหลักสูตรการศึกษากฎหมาย

ภาค 2 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น แบ่งออกเป็น

ก. วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้น คือ วิธี พิจารณาคดีทั่ว ๆ ไปตามปกติธรรมดา ซึ่งโจทก์จะต้อง ดำเนินการตามขั้นตอนและกำหนดเวลาต่าง ๆ ของ กฎหมายเดิมที่ทุกระบวนการ ตั้งแต่การยื่นฟ้อง และ ให้การต่อสู้คดี การชี้แจงสถานที่ และการสืบพยานต่าง ๆ

ข. วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น คือ วิธี พิจารณาคดีพิเศษซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อพิจารณาคดีซึ่ง ไม่มีข้อยุ่งยาก โดยอาจจะให้มีการลดขั้นตอนบางอย่าง ซึ่งไม่จำเป็นเสียได้เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ได้แก่ วิธี พิจารณาคดีในสำเนา (คดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อย) การพิจารณาคดีโดยขาดนัด และการพิจารณาคดีโดย อนุญาตโดยตุลาการ

ภาค 3 อุทธรณ์และฎีกา เป็นบทบัญญัติเกี่ยว กับการอุทธรณ์และฎีกา โดยกฎหมายจะกำหนดว่าคดี ประเภทใดจึงจะอุทธรณ์หรือฎีกาได้ คดีประเภทใด ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา รวมตลอดไปถึงวิธีการและ กำหนดเวลาที่จะยื่นอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณา พิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาด้วย

ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการ บังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง เป็นบทบัญญัติว่า ด้วยการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา กฎหมาย ได้วางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการขอคุ้มครองชั่วคราว ก่อนศาลมีคำพิพากษา และเมื่อศาลมีคำพิพากษามา แล้วหากจำเลยไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษาก็ให้ กำหนดวิธีปฏิบัติ เพื่อบังคับการให้เป็นไปตามคำ พิพากษา เช่น วิธีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลย เป็นต้น

ข. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาเป็นสาขาหนึ่งของกฎหมายวิธีสบัญญัติ คือ เป็นกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติในอันที่จะให้มีการ ดำเนินการเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษตามกฎหมาย ซึ่งเป็นกฎหมายสาระบัญญัติ และเจ้าหน้าที่ผู้ที่จะ ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญานั้นมีอยู่ด้วยกันหลายฝ่าย เริ่มตั้งแต่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผู้ที่กฎหมายให้อำนาจในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่โดยเหตุที่การดำเนินการดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอันมาก จึงจำเป็นที่กฎหมายจะต้องกำหนดขอบเขตและวิธีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายว่าควรจะมีเพียงใด เพื่อมิให้เป็นการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินไป

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แบ่งออกเป็น 7 ภาค คือ

ภาค 1 เป็นข้อความเบื้องต้น ซึ่งกล่าวถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิจารณาคดีอาญา อำนาจพนักงานสอบสวนและศาล การฟ้องคดี หมายเรียกและหมายอาญา การจับ ชั่ง จำคุก และปล่อยชั่วคราว

ภาค 2 การสอบสวน กล่าวถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปและวิธีดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

ภาค 3 วิธีพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น ในภาคนี้เป็นเรื่องวิธีการดำเนินการพิจารณาคดีของศาลโดยตรง เช่น การฟ้องคดีอาญาและการไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาของศาล การพิพากษาและการออกคำสั่งของศาล

ภาค 4 อุทธรณ์และฎีกา เมื่อคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็อาจจะอุทธรณ์คำพิพากษานั้นได้ หรือจะฎีกาคัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ต่อไปอีกก็ได้ บทบัญญัติในภาค 4 นี้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปในการอุทธรณ์และฎีกา ตลอดจนการดำเนินการพิจารณาพิพากษาหรือออกคำสั่งชั้นศาลอุทธรณ์ ชั้นศาลฎีกา

ภาค 5 พยานหลักฐาน ในการดำเนินคดีอาญา โจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดจริง มิฉะนั้นศาลจะพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยไป บทบัญญัติในภาคนี้จึงเป็นเรื่องการนำพยานหลักฐานต่าง ๆ เข้ามาสืบในคดีเพื่อ

พิสูจน์ความผิดของจำเลย เช่น หลักทั่วไปในเรื่องพยานในคดีอาญา การสืบพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ เป็นต้น

ภาค 6 การบังคับคำพิพากษาและค่าธรรมเนียม ในภาคนี้กล่าวถึงว่าเมื่อมีคำพิพากษาและจะบังคับตามคำพิพากษาจะได้อย่างไร เช่น คำพิพากษาประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกมีกำหนดระยะเวลาจะได้อย่างไร คำพิพากษาให้คืนหรือใช้ทรัพย์สินต่อผู้เสียหายจะต้องปฏิบัติอย่างไร ตลอดจนกล่าวถึงเรื่องค่าธรรมเนียมด้วยว่าในคดีอาญาจะมีการเสียค่าธรรมเนียมในกรณีใดบ้าง

ภาค 7 อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และการลดโทษ ภาคนี้กล่าวถึงว่าเมื่อผู้ใดต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างไร ผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องมีสิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเพื่อขอรับพระราชทานอภัยโทษ หรือขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษก็ได้ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั้ง 7 ภาคดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้ คือ

1. การจับกุมผู้กระทำความผิด หรือผู้ที่สงสัยว่ากระทำความผิด ต้องมีหมายจับ เว้นแต่

1.1 บุคคลนั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า

1.2 เมื่อพบว่าบุคคลนั้นกำลังพยายามกระทำความผิด หรือพบโดยมีพฤติการณ์อันสมควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิด

1.3 เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี

1.4 เมื่อมีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดและอ้างว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

1.5 เมื่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไปจับผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง แต่ต้องเป็นกรณีซึ่งอาจออกหมายจับได้ หรือจับได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. การค้นในที่รโหฐาน ต้องมีหมายค้น เว้นแต่

2.1 เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน

2.2 เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่สาธารณะ

2.3 เมื่อผู้ที่กระทำผิดซึ่งหน้าหนีเข้าไปหรือมีเหตุเชื่อว่าได้เข้าซุกซ่อนตัวอยู่ในที่สาธารณะ

2.4 เมื่อมีความสงสัยว่าสิ่งของที่ได้อาจจากการกระทำผิดได้ซ่อน หรืออยู่ในนั้น และการจะไม่เอามาหมายค้นจะทำให้สิ่งของนั้นถูกโยกย้ายเสียก่อน

2.5 เมื่อที่ที่สาธารณะนั้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้าน และมีหมายจับ

2.6 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ค้นด้วยตนเองไม่ต้องมีหมายค้นก็ได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่สามารถออกหมายค้นหรือค้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3. การสืบสวนคดีอาญา หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด

4. การสอบสวนคดีอาญา หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลาย ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องและลงโทษ การสอบสวนจึงเป็นกระบวนการซึ่งกระทำสืบเนื่องมาจากการสืบสวน

5. การฟ้องคดีอาญา ผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญา คือ ตัวผู้เสียหายเอง และพนักงานอัยการ มีวัตถุประสงค์เพื่อขอให้ศาลพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด ถ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดี โดยปกติศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้องอีก เพราะพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการสอบสวนคดีนั้นมาโดยชอบแล้ว นับว่าเป็นหลักประกันแก่จำเลยพอสมควรแล้ว เว้นแต่ศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนประทับฟ้องไว้พิจารณาก็ได้ แต่ถ้าผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องเอง ศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอว่าคดีมูลฟ้องจะฟ้องร้องหรือไม่ เพื่อป้องกัน

มิให้ราษฎรต้องได้รับความเดือดร้อนโดยไม่จำเป็น เพราะถ้าศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาแล้ว จำเลยจะต้องถูกกักขังอันเป็นการบั่นทอนเสรีภาพของจำเลย ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ จำเลยจะมาศาลหรือไม่ก็ได้ หรืออาจจะแต่งทนายเข้ามาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ในประเทศไทยเราและบางประเทศ ใช้ระบบกฎหมายซึ่งยอมให้ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในบางฐานความผิดได้ แต่ในหลายประเทศ พนักงานอัยการซึ่งเป็นทนายแผ่นดินเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้

6. การพิจารณาคดีอาญา มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

6.1 ต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ประชาชนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าศาลได้ทำการพิจารณาคดีด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีการข่มขู่ ใช้อิทธิพล หรือหลอกลวง หรือลำเอียงด้วยประการใด ๆ เว้นแต่ศาลจะสั่งให้พิจารณาลับเฉพาะบางคดีซึ่งมีเหตุผลพิเศษเป็นอย่างอื่น เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับเพศบางคดี ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองเกียรติยศชื่อเสียงของผู้เสียหาย เป็นต้น

6.2 ต้องพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย เพื่อให้จำเลยได้ต่อสู้คดีของตนได้อย่างเต็มภาคภูมิ จะมีกรณีซึ่งพิจารณาลับหลังจำเลยเฉพาะเมื่อมีเหตุผลพิเศษเท่านั้น แต่จะต้องมิใช่เป็นการเสียหายแก่จำเลยด้วย

6.3 ศาลจะต้องให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดีเต็มที่ โดยกฎหมายบัญญัติว่าในคดีทุกกรณีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ถ้าจำเลยไม่มีทนายก็ให้ศาลตั้งทนายให้ หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป แต่ไม่ถึงประหารชีวิต และในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายก็ให้ศาลตั้งทนายให้ หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยไม่มีทนายและต่อสู้คดีโดยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนายก็ให้ศาลขอแรงทนายแก่ต่างคดีให้

7. การพิพากษาคดีอาญา ศาลจะพิพากษา

ลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อโจทก์ได้นำสืบให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่า ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น หากมีข้อสงสัยตามสมควร ศาลจะต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป ทั้งนี้เพราะศาลจะพิพากษาลงโทษได้ต่อเมื่อแน่ใจจริง ๆ เท่านั้น หากไม่แน่ใจต้องปล่อย ดังคำกล่าวที่ว่า “ปล่อยคนผิดสิบคนดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว” นอกจากนี้ยังมีหลักแห่งการพิพากษาคืออยู่อีกว่า ศาลจะไม่พิพากษาเกินหรือนอกไปจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เช่น โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานลักทรัพย์ แม้ทางพิจารณาจะปรากฏว่า นอกจากจำเลยจะได้เข้าไปลักทรัพย์ในบ้านซึ่งเป็นเคหะสถานของผู้เสียหาย แต่

จำเลยยังได้กระทำอนาจารผู้เสียหายอีกด้วย เช่นนี้ ศาลก็พิพากษาลงโทษได้เฉพาะข้อหาลักทรัพย์เท่านั้น จะลงโทษฐานกระทำอนาจารด้วยไม่ได้

อนึ่ง โดยปกติคดีทั่ว ๆ ไป หากจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลย่อมพิพากษาลงโทษจำเลยได้ทันที โดยไม่ต้องมีการพิจารณาสืบพยานโจทก์แต่อย่างใด แต่ถ้าเป็นคดีซึ่งมีอัตราโทษอย่างต่ำจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้น โจทก์ต้องนำสืบพยานประกอบคำรับสารภาพของจำเลยจนเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามคำสารภาพ ศาลจึงจะพิพากษาลงโทษได้

บรรณานุกรม

- กำธร พันธูลภ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- เชื้อ คงคากุล. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 2.) พระนคร : โรงพิมพ์การพิมพ์ธนบุรี, 2499.
- ประเทือง กิริติบุตร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.
- ประภาศน์ อวยชัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2514.
- ประเสริฐ สุภมาตรา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2489.
- พรชัย สุนทรพันธุ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.
- พิชญ์ ระพีพันธุ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512.
- ไพยม จันทรักะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2520.
- มาโนช จรมาศ. คำสอนชั้นปริญญาตรี ว่าด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.
- วารี นาสกุล และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- วารี นาสกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสิ่งลวกมิควรได้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.
- วิษณุ เครืองาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : สัณฐานกรรมการพิมพ์, 2521.
- สง่า สันะสมิต. กฎหมายอาญา 1. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- สัมฤทธิ์ รัตนคารา. พระธรรมนูญศาลยุติธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.
- สุทธิวาตนฤพุมิ, หลวง. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2495.
- เสริม วินิจฉัยกุล. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 3.) พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2484.
- หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 7.) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518.
- _____ กฎหมายอาญาภาค 1. (พิมพ์ครั้งที่ 14.) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- _____ คำบรรยายกฎหมายรัฐธรรมนูญของคณะรัฐศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 3.) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.
- อนุเมติ ใจสมุทร. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 2.) พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2513.

01131310037

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายพนอม แก้วกำเนิด ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
๓๗๐๐๐๓๐ (๒)